

บทที่ 3

พลังถ่วงดุลในกรณีการขยายพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด

การพัฒนาในประเทศไทยเป็นความพยายามปรับเปลี่ยนสังคมให้มีความรุดหน้า เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ให้เทียบเคียงกับประเทศที่พัฒนาแล้ว โดยมีรัฐเป็นผู้กำหนดทิศทางการพัฒนา การเปลี่ยนแปลงใดๆที่เกิดจากการพัฒนาต้องอาศัยเวลาเป็นเครื่องพิสูจน์ ในกรณีการพัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมี พบว่าการพัฒนาไม่ได้ยกระดับคุณภาพชีวิตของทุกคน กลับเพิ่มแตกต่างทั้งทางรายได้ และคุณภาพชีวิต อยู่มาก เพียงพิจารณาผ่านบัญชีตัวเลขการกระจายรายได้จะพบว่าระหว่างผู้ที่มั่งคั่งที่สุดกับผู้ที่ยากจนที่สุดมีช่องว่างห่างกันมากขึ้น ดังที่เกิดขึ้นในจังหวัดระยอง และโดยเฉลี่ยทั่วประเทศ รังสี จุ้ยมณี หอการค้าจังหวัดระยอง ฝ่ายสิ่งแวดล้อม กล่าวว่า “การพัฒนาอุตสาหกรรมในจังหวัดระยองได้นำเม็ดเงินเข้ามาจำนวนมหาศาล ค่าเฉลี่ยต่อคนตกอยู่ประมาณคนละ 8 แสนบาทต่อปี ทำให้เกิดการจ้างงานอยู่บ้างแต่สิ่งที่เสียไปมันคุ้มหรือไม่ คนระยองกลับไม่เคยมีรายได้เท่านี้ เงินส่วนมากไปอยู่ที่ไหนให้ไปถามผู้ประกอบการ เป็นลักษณะ รวยกระจุก จนกระจาย” แม้เป็นเพียงตัวอย่างเพียงด้านเดียว ก็สามารถยืนยันผลลัพธ์ที่เกิดจากการพัฒนาได้ (ภาคผนวก ข)

การศึกษาปรากฏการณ์การขยายพื้นที่ของนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดนี้ เกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์พัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมีในระยะที่ 3 เกิดจากการผลักดันของรัฐบาล โดยบริบทของการพัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมีในระยะที่ 3 นี้ ต่างจากการพัฒนาในระยะเริ่มต้น และระยะ 2 ด้วยสถานะตั้งเครียดจากความขัดแย้งในการจัดสรรทรัพยากรที่ทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น จนในที่สุดเกิดการรวมตัวกันของกลุ่มที่สูญเสียผลประโยชน์จากการพัฒนา มีพยายามสร้างพลังขึ้นมาขับขั้ตรงเพื่อเรียกร้องให้ ภาครัฐและธุรกิจ พิจารณาถึงผลลัพธ์และผลกระทบที่ผ่านมาโดยเสนอให้ชะลอ โครงการพัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมีในระยะที่ 3 นี้ไว้ก่อน เพื่อทบทวนปัญหาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากการดำเนินงานที่ผ่านมา ก่อนที่จะสายเกินไป

ในส่วนนี้จะกล่าวถึงกระบวนการก่อตัวของธุรกิจอุตสาหกรรมปิโตรเคมีที่รับการสนับสนุนจากรัฐ สร้างอำนาจการผูกขาดตลาดภายในประเทศ ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างอุตสาหกรรมปิโตรเคมีกับนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ที่เมื่อ อุตสาหกรรมปิโตรเคมีส่งสัญญาณการขยายตัวทางเศรษฐกิจ จึงได้ส่งผลกระทบต่อกรขยายพื้นที่นิคมอุตสาหกรรม

ทั้งนี้ ยังได้รวมถึงวิวัฒนาการพลังที่ใช้ถ่วงดุลกับอำนาจการผูกขาดที่เพิ่งเกิดขึ้นจากการพัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมีในระยะที่ 3 เป็นพลังถ่วงดุลของผู้ที่มีส่วนเสียที่ไม่สามารถทนต่อการพัฒนาที่เหลื่อมล้ำทำลายสิ่งแวดล้อมและสุขภาพได้อีกต่อไป ซึ่งก็คือ ชุมชนรอบบริเวณนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด

โดยออกเป็น 3 ส่วนด้วยกันคือ

1. นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด
2. อุตสาหกรรมปิโตรเคมีในประเทศไทย และ
3. ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ระหว่างกลุ่มที่มีได้รับผลกระทบทั้งในแง่บวกและลบจากการพัฒนา ซึ่งได้แก่ รัฐ ธุรกิจปิโตรเคมี และชุมชน

3.1 นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด

การจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรม ในตำบล มาบตาพุด อำเภอ เมือง จังหวัดระยอง เกิดจากการส่งเสริมจากรัฐ เพื่อรับรองการเติบโตของอุตสาหกรรมปิโตรเคมี และส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชน ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

นิคมอุตสาหกรรม หมายถึงเขตอุตสาหกรรม, เขตอุตสาหกรรมทั่วไป หรือ เขตอุตสาหกรรมส่งออก การค้าเพื่อการส่งออก ทั้งนี้ เขตอุตสาหกรรมโดยทั่วไป คือเขตพื้นที่ที่กำหนดไว้สำหรับประกอบอุตสาหกรรมและกิจการอื่นที่เป็นประโยชน์ หรือเกี่ยวเนื่องกับการประกอบอุตสาหกรรม ซึ่งมีการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (กอน.) ซึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจ สังกัดกระทรวงอุตสาหกรรมเป็นผู้รับผิดชอบการนำนโยบายไปปฏิบัติ เพื่อให้โครงการพัฒนานิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดบรรลุเป้าหมายตามแนวนโยบายของรัฐบาล โดยการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (กอน.) จัดตั้งขึ้นตามประกาศคณะ ปฏิวัติฉบับลงวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2515

3.1.1 ความเป็นมา ของนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด

การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจ สังกัดกระทรวงอุตสาหกรรม ได้รับมอบหมายให้พิจารณาหาพื้นที่ที่เหมาะสมในการจัดตั้งนิคม

อุตสาหกรรม และได้เลือกตำบล มาบตาพุด จังหวัดระยอง โดยเห็นว่าเป็นทำเลที่เหมาะสม ในการตั้งนิคมอุตสาหกรรมเพื่อรองรับการก่อสร้างโรงงานแยกก๊าซธรรมชาติ ทั้งในด้านคมนาคมขนส่ง พื้นที่ในบริเวณนี้ยังมีสมรรถนะการผลิตในด้านการเกษตรค้า ทรัพยากรธรรมชาติมีความเชื่อมโยงคมนาคมต่อการฟื้นฟู ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานคร

เพื่อสนับสนุนการกระจายกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างเป็นระบบ โดยมีนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดเป็นศูนย์กลาง รัฐบาลได้วางแผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่อุตสาหกรรมปิโตรเคมีในนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด สามารถเชื่อมโยงการขนส่งจากพื้นที่ชายฝั่งตะวันออกกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้โดยไม่ต้องผ่าน กรุงเทพมหานคร โดยมอบหมายให้สำนักงานพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งตะวันออกเป็นผู้ดำเนินการ โดยในระยะแรกได้ดำเนินการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเป็น 2 เขตคือ 1 ในบริเวณตำบล มาบตาพุด ซึ่งถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่ของอุตสาหกรรมทันสมัย การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อให้มีการนำวัตถุดิบเข้าและส่งออกผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปได้โดยสะดวก 2 ในบริเวณพื้นที่แหลมฉบัง ที่ถูกกำหนดให้เป็นแหล่งที่ตั้งของท่าเรือพาณิชย์ และอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อมที่ไม่มีปัญหามลพิษ การพัฒนาดังกล่าวคือเป้าหมายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 ในการกระจายความเจริญจากเมืองหลวงไปสู่ภูมิภาคอย่างเป็นระบบ

อุตสาหกรรมภายในนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ประกอบด้วย อุตสาหกรรมปิโตรเคมี เคมีภัณฑ์ เหล็ก โรงกลั่นน้ำมัน โรงไฟฟ้า ปิโตรเคมี พื้นที่สำหรับโรงงานอุตสาหกรรมเป็นการให้เช่าในระยะเวลา 30 ปี และพิจารณาต่อให้อีกคราวละ 20 ปี โดยจัดแบ่งพื้นที่ตามลักษณะกลุ่มอุตสาหกรรมและได้มีการจัดเตรียมพื้นที่สำหรับหน่วยงานภาครัฐและหน่วยบริการต่างๆเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ชุมชนตลอดจนผู้ประกอบการอุตสาหกรรมได้แก่ ที่พักอาศัย สถานที่ราชการ เทศบาล ตำรวจตรวจคนเข้าเมือง ศาลากลาง โรงพยาบาล สถานที่พักผ่อน ฯลฯ (นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด, การนิคมแห่งประเทศไทย)

เป้าหมายการพัฒนาพื้นที่ว่างเปล่า ให้เป็นนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดก็คือ ใช้เป็นฐานการผลิตอุตสาหกรรมปิโตรเคมี ปิโตรเลียม และ Logistic Base ที่ทันสมัยที่สุดในภาคตะวันออก โดยจัดระบบสาธารณูปโภค การจัดการสิ่งแวดล้อม ความปลอดภัย ให้เป็น

มาตรฐานสากล และให้บริการอนุญาตใช้ที่ดิน และก่อสร้างอาคารตาม พระราชบัญญัติของ กนอ. และ พระราชบัญญัติ ควบคุมอาคาร ตลอดจนกำกับดูแลให้โรงงานมีระบบป้องกันผลกระทบสิ่งแวดล้อมและความปลอดภัย พร้อมตรวจสอบด้วยระบบอัตโนมัติที่ทันสมัย ให้ ราชการ เอกชน และชุมชน ร่วมในการรับรู้ข้อมูล และเสนอแนะการกำกับดูแลโรงงาน ให้เป็นไปตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยที่การดำเนินการต้องรักษาคุณภาพ 5 ประการ ดังนี้ 1) การก่อให้เกิดความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ 2) การกระจายความเจริญสู่ภูมิภาค 3) การรักษาสิ่งแวดล้อม 4) การถ่ายทอดเทคโนโลยีและยกระดับการศึกษา และ 5) การก่อให้เกิดจริยปรัชญาในการประกอบกิจการ

ระบบสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกภายในนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดมีดังต่อไปนี้

1. ระบบถนน ถนนสายหลักเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก 4 ช่องทางจราจร กว้าง 40 เมตร ถนนสายรองกว้าง 25 เมตร
2. ระบบไฟฟ้า กำลังผลิตรวม 1,545 MW
3. ระบบน้ำดิบ อ่างเก็บน้ำมีความจุรวมปีละประมาณ 240 ล้านลบ.ม. นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด เตรียมระบบส่งจ่ายน้ำ 100 ล้านลบ.ม.ต่อปี ปัจจุบันผู้ประกอบการในนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดใช้อยู่ประมาณ 72 ล้านลบ.ม.ต่อปี แรงดันน้ำ 5-6 บาร์
4. ระบบน้ำประปา กำลังผลิต 15,300 ลบ.ม./วัน ใช้ระบบกรองเร็ว แรงดันน้ำ 3-4 บาร์ ปัจจุบันผู้ประกอบการใช้อยู่ประมาณ 5,000 ลบ.ม./วัน
5. ระบบบำบัดน้ำเสีย เขตอุตสาหกรรมทั่วไป กำลังการบำบัด 4,000 ลบ.ม./วัน เขตธุรกิจอุตสาหกรรม กำลังการบำบัด 7,200 ลบ.ม./วัน
6. ท่าเรือน้ำลึก มีท่าเรือให้บริการสินค้าหลัก คือ ท่าเรือทั่วไป ท่าเรือเคมีภัณฑ์ และของเหลว ท่าเรือขนถ่ายเหล็ก ท่าเรือปิโตรเคมี ท่าเรือน้ำมัน
7. ระบบโทรคมนาคม มีเทคโนโลยีในการสื่อสารที่ทันสมัย อาทิ ADSL / Teleconference / Fibered Optics / Internet / E-mail
8. พื้นที่อุตสาหกรรม เขตอุตสาหกรรมทั่วไป 6,949 ไร่ มีโรงงาน 60 โรงงาน เขตธุรกิจอุตสาหกรรม 1,609 ไร่

โดยพื้นที่อุตสาหกรรมแบ่งออกเป็น 5 ส่วนคือ ส่วนโรงแยกก๊าซ ส่วนโรงงานอุตสาหกรรมปิโตรเคมี ส่วนอุตสาหกรรมปิโตรเคมี ส่วนอุตสาหกรรมเบา และส่วนโรงงาน

อุตสาหกรรมกลั่นน้ำมัน และกนอ. ได้จัดโครงสร้างการบริหารและการกำหนด หน้าที่ ความรับผิดชอบในพื้นที่ เป็น 4 ส่วนใหญ่ๆ คือ

1. สำนักงานนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด มีหน้าที่หลักในการอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ประกอบการในพื้นที่ โดยมีผู้ประกอบการเข้าตั้งโรงงาน 60 โรงงาน ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ เช่น อุตสาหกรรมปิโตรเคมีขั้นต้น ขั้นกลางและ ขั้นปลาย อุตสาหกรรมโรงกลั่นน้ำมัน อุตสาหกรรมเหล็ก เป็นต้น รวมทั้ง กำกับดูแลผู้ประกอบการ ให้เป็นไป ตามระเบียบต่างๆ

2. สำนักงานชุมชนมาบตาพุด มีหน้าที่หลัก ในการให้บริการส่งเสริมสนับสนุน เอกชนที่เข้ามาดำเนินกิจการ เพื่อรองรับความเจริญเติบโตของนิคมอุตสาหกรรม เพื่อให้ เกิดชุมชนเมืองที่สมบูรณ์แบบ รวมทั้งการกำกับดูแลระบบสาธารณสุขปโภค

3. กองประปามาบตาพุด มีหน้าที่หลัก ในการผลิตและระบบการส่งจำหน่าย น้ำประปา ประกอบด้วย งานบริการ งานระบบผลิตน้ำ วิเคราะห์น้ำ กักเก็บน้ำ และจำหน่าย คูดูแลและบำรุงรักษา จัดทำรายงาน สถิติปริมาณสูบ-จ่ายในทุกกรณี ระบบส่งน้ำ สำรอง ออกแบบเบะติดตั้งท่อจ่ายน้ำให้แก่ผู้ขอ ดำเนินการถอดมาตรวัดน้ำชั่วคราว ระวังการจ่าย น้ำ และบริการจ่ายน้ำให้แก่โรงงานอุตสาหกรรม ท่าเรือ และ ชุมชน

4. สำนักงานท่าเรืออุตสาหกรรมมาบตาพุด มีหน้าที่ ในการกำกับดูแล บริษัทเอกชนที่ได้รับสิทธิในการบริหารท่าเรือ และระบบสาธารณสุขปโภค สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ งานบริหารสัญญาและกำกับดูแลดำเนินงาน งานการปฏิบัติการเกี่ยวกับ สาธารณูปโภคที่สนับสนุนกิจกรรมของการขนถ่ายสินค้าท่าเทียบเรือขนาดเล็ก ระบบจัดส่ง น้ำจืด ไฟฟ้า คูแลร์กษา ร่องน้ำ ขุดลอกน้ำ หลักผูกเรือ เรือลากจูง รวมทั้งอุปกรณ์อำนวยความสะดวก ขนถ่ายสินค้า เป็นศูนย์กลางการควบคุมท่าขนส่ง (Port control center)

การดำเนินการของ สำนักงานนิคมอุตสาหกรรม มีปัญหาเชิงโครงสร้าง มีการ ปฏิบัติงานตามกฎระเบียบ แบบลายลักษณ์อักษร เช่น ระเบียบ รัฐวิสาหกิจ ระเบียบ กระทรวงการคลัง ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี และยังมีนโยบายของกระทรวง อุตสาหกรรม ซึ่งเป็นต้นสังกัดอีก อำนาจการตัดสินใจยังรวมศูนย์อยู่ที่ส่วนกลาง เช่น ใน กรณีนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดอยู่ในพื้นที่จังหวัดระยอง ถ้าผู้ประกอบการในเขตนิคม

อุตสาหกรรมมาบตาพุดยื่นเรื่องขออนุญาตดำเนินการต่อกรมเจ้าสังกัดส่วนกลาง หน่วยงานสาขา เช่น โยธาจังหวัดระยอง จะเป็นผู้สรุปเรื่องให้ผู้ว่าราชการจังหวัดลงนามหนังสือผ่านถึง อธิบดีกรมโยธาเป็นผู้พิจารณาอนุมัติเท่านั้น การบริหารราชการส่วนภูมิภาคเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารราชการของกรมในส่วนกลาง ยังไม่มีการกระจายอำนาจให้กับหน่วยงานที่รับผิดชอบในพื้นที่

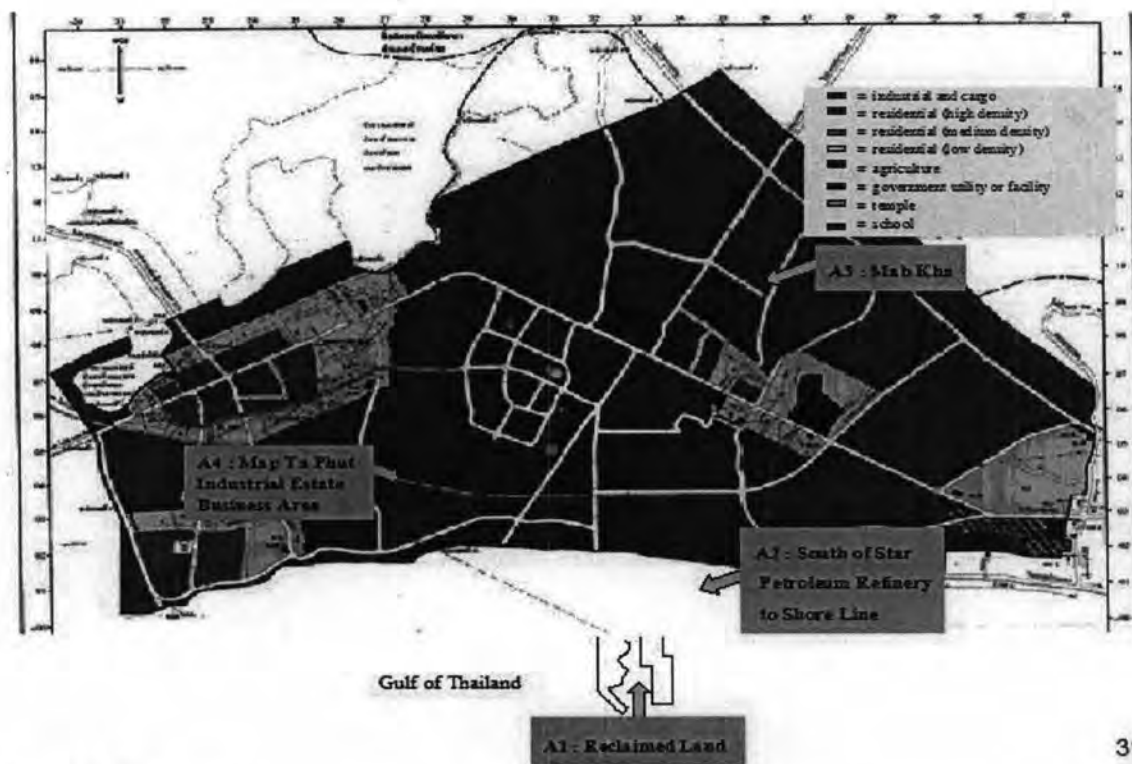
ในกระบวนการปฏิบัติงานก็เป็นปัญหาเช่นกัน อุตสาหกรรมภายในนิคมฯ มาบตาพุดใช้เทคโนโลยีขั้นสูงและปฏิบัติงาน ตลอด 24 ชั่วโมง ดังนั้นผู้จัดการ สำนักงานนิคมฯ มาบตาพุดต้องมีความคล่องตัวสูงในการควบคุมดูแล สาธารณูปโภคต่างๆ เพื่อให้สามารถตอบสนองกิจการ โรงงานให้สามารถเดินเครื่องได้อย่างต่อเนื่องและมีเสถียรภาพ (กมลศักดิ์ ตรีครุฑพันธ์, 2540, หน้า 86)

3.1.2 สถานการณ์ ปัจจุบันของนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด

นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ถูกจัดตั้งขึ้นมาเพื่อใช้เป็นฐานในการผลิตของอุตสาหกรรมปิโตรเคมี จึงมีโครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภคต่างๆ พร้อม เมื่อรัฐบาล พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร ตัดสินใจดำเนินแผนยุทธศาสตร์พลังงานเพื่อการแข่งขัน จึงมีการขยายแผนการพัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมีออกไปเป็น ระยะที่ 3 (พ.ศ.2547-2561) เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับก๊าซธรรมชาติและการส่งออกผลิตภัณฑ์ปิโตรเคมี นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดจึงถูกเลือกใช้เป็นพื้นที่หลักและพร้อมขยายสู่พื้นที่ใกล้เคียง (เดชรัต สุขกำเนิด, 2550)

แผนการพัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมีระยะที่ 3 ต้องการพื้นที่สำหรับสร้างโรงงานใหม่อีกประมาณ 3,000 ไร่ ต้องการใช้ไฟฟ้าเพิ่มขึ้นอีกประมาณ 350 เมกกะวัตต์ และจำเป็นต้องใช้น้ำเพิ่มอีก 42.2 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี โดยคาดว่าจะมีการจ้างงานเพิ่มขึ้นอีก 5,600 อัตรา

รูป 3.1 ผังพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด

จากการศึกษาพบว่าพื้นที่มาบตาพุดและพื้นที่ใกล้เคียงโดยเฉพาะพื้นที่ A4 เป็นทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการพัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมีระยะที่ 3 เนื่องจากพื้นที่ในมาบตาพุดมีโครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภคพร้อมอยู่แล้ว การขยายการผลิตในมาบตาพุดจะช่วยให้มีการใช้โครงสร้างพื้นฐานที่สร้างไว้แล้วอย่างเต็มที่ เป็นการเพิ่มความสามารถในการแข่งขันให้กับอุตสาหกรรมปิโตรเคมีไทยทั้งระบบ (สถานการณ์นโยบายและมาตรการพลังงานของไทย, 2547) โดยต้องการพื้นที่ในนิคมฯมาบตาพุดเพิ่มอีก 3,000 ไร่ และจำนวนน้ำ 42.2 ล้านลูกบาศก์ลิตร (เพ็ญโฉม แซ่ตั้ง, 2550)

แผนการขยายพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด มีการปรับเปลี่ยนผังเมืองให้สอดคล้องกับแผนการพัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมีในระยะที่ 3 ทำให้ชาวชุมชน เช่น รัชชยุทธ พงษ์พุททงค์ รองประธานชุมชนชอพัฒนา ถึงกับกล่าวว่า “ผังเมืองก็เป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้สร้างปัญหา มาบตาพุดเป็นเมืองที่มีการเปลี่ยนผังเมืองเร็วมาก 3-4 วันเปลี่ยนจากสีเหลืองเขตที่อยู่อาศัย เป็นสีเขียวเขตทำการเกษตร แล้วเปลี่ยนไปเป็นสีม่วง เขตอุตสาหกรรม ซึ่งจริงๆแล้วควรต้องผ่านประชาวิจารณ์ก่อน เราได้เสียวัดอ่าวประดู่ เสียโรงเรียนมาบตาพุดพิทยาคารให้กับโรงงานอุตสาหกรรม เกาะสะเก็ดก็กำลังจะสูญเสียบไป” (ภาคผนวก ข)

ตลอดเวลาที่ผ่านมามีการแก้ไขผังเมืองรวมบริเวณอุตสาหกรรมหลักและชุมชนของจังหวัดระยอง เพื่อตอบสนองความต้องการขยายการใช้พื้นที่ของอุตสาหกรรม เช่น ในปี พ.ศ. 2546 มีการแก้ไขไปแล้วถึง 102 ครั้ง

ปัจจุบันนี้ ฝ่ายต่างๆ ก็กำลังเตรียมตัวและเตรียมพร้อมกับการขยายอุตสาหกรรมปิโตรเคมีระยะที่สามอย่างคึกคัก เช่น ภาครัฐมีการเตรียมความพร้อมในการถมทะเลเพิ่มขึ้นอีก 1,450 ไร่ และการขยายท่าเรือน้ำลึกมาบตาพุด บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) มีแผนจะสร้างโรงงานแยกก๊าซหน่วยที่ 6 ขนาดกำลังการผลิต 1,000 ล้านลบ.ฟุตต่อวัน พร้อมกับร่วมมือกับบริษัทปิโตรเคมีแห่งชาติ จำกัด (มหาชน) ในการดำเนินโครงการเอทีลินแครกเกอร์ขนาด 410,000 ตันต่อปี และโรงงานผลิตเม็ดพลาสติกโพลีเอทีลินความหนาแน่นต่ำขนาด 300,000 ตันต่อปี

3.1.3 ผลกระทบของนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด

เห็นได้ว่ารัฐบาลเป็นผู้ลงทุนด้านการจัดสร้างนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด เพื่อเตรียมโครงสร้างพื้นฐานรองรับการลงทุนของภาคเอกชน เกิดขึ้นจากโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกเพื่อรองรับการเจริญเติบโตในภาคอุตสาหกรรม นิคมอุตสาหกรรมจึงเป็นส่วนหนึ่งในกลไกการพัฒนาประเทศ โดยมีเป้าหมายในการกระจายความเจริญสู่ภูมิภาค มีเงินลงทุนรวม 604,318 ล้านบาท และการจ้างงานประมาณ 13,818 คน (นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด, การนิคมแห่งประเทศไทย)

หลังจากการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ดำเนินไปได้ระยะเวลาหนึ่ง ในปี พ.ศ. 2531 พบว่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดระยอง สัดส่วนระหว่างของภาคเกษตรและภาคอุตสาหกรรมยังไม่แตกต่างกันมาก เนื่องจากยังเป็นช่วงแรกของการเปิดดำเนินการของโรงงานในนิคมฯ และพื้นที่ในจังหวัดส่วนใหญ่ยังไม่ถูกขายให้กับผู้ประกอบการภาคอุตสาหกรรมมากนัก แต่เมื่อมาถึงปี พ.ศ. 2537 โรงงานในภาคอุตสาหกรรมต่างๆ เริ่มเปิดดำเนินการมากขึ้น มีการลงทุนในอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น สัดส่วนภาคอุตสาหกรรมในผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดก็มากขึ้น ในปี พ.ศ. 2540 ภาคอุตสาหกรรมมีบทบาทสำคัญอย่างมาก คือ ร้อยละ 47.77. รองลงมาคือ เหมืองแร่และขอยหิน ร้อยละ 20.21 และในปี

พ.ศ. 2544 ภาคเกษตรกรรมมีสัดส่วนเพียงร้อยละ 2.85 เท่านั้น ในขณะที่ภาคอุตสาหกรรม มีแนวโน้มขยายตัวอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือมีสัดส่วน ร้อยละ 53.1

สาเหตุการขยายพื้นที่ในจังหวัดระยอง เพราะชาวบ้านมีความกลัวที่จะถูกเวนคืน ที่ดิน เนื่องจากข่าวสารด้านการสร้างนิคมอุตสาหกรรม การเวนคืนที่ดินเป็นข่าวที่ได้จากการพูดต่อกันมา และไม่มีกรณีชี้แจงจากทางราชการ ประกอบกับความไม่แน่นอน จากการทำการเกษตร ไร่มั่นสำปะหลัง ราคาผลผลิตขึ้นอยู่กับสภาพของตลาด ทำให้เกิดความไม่แน่นอนในรายได้ ในบางปีผลตอบแทนไม่คุ้มการลงทุน เกิดความรู้สึกว่ารายได้ที่ได้รับไม่คุ้มกับความเหน็ดเหนื่อย และไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพหรือจับจ่ายใช้สอยในชีวิตประจำวัน มีผลทำให้เกิดความต้องการเปลี่ยนแปลงอาชีพ หรือแหล่งทำกินใหม่ การขายที่ดินจึงเป็นทางออกทางหนึ่งของชาวบ้าน ที่คิดว่าสามารถทำให้พวกตนหลุดพ้นจากสถานะที่ประสบอยู่ มีชีวิตที่ดีขึ้นกว่าเดิม

ราคาที่ดินที่นายหน้าเสนอให้ในขณะนั้นชาวบ้านคิดว่าแพงมากแล้ว เพราะช่วงสิบกว่าปีที่ผ่านมาไม่มีการซื้อขายที่ดินในชุมชนเลย และคิดว่าเพียงพอต่อการเริ่มต้นชีวิตใหม่ ประกอบกับเงื่อน ไขเวลา และการรับรู้ข้อมูลที่จำกัด ชาวบ้านจำนวนมากจึงตัดสินใจขายที่ดิน (ขวัญศิริ เจริญทรัพย์, 2541:43)

จากโครงสร้างทางเศรษฐกิจของจังหวัดระยอง เห็นได้ว่า เมื่อมีโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกแล้ว โครงสร้างทางเศรษฐกิจของจังหวัดระยองมีการเปลี่ยนแปลง จากภาคเกษตรไปสู่อุตสาหกรรม

ผลกระทบด้านสังคม มีการเคลื่อนย้ายแรงงานเข้าสู่จังหวัดระยองจำนวนมาก ทั้งการย้ายถิ่นโดยย้ายสำเนาทะเบียนบ้านและไม่ได้ย้ายสำเนาทะเบียนบ้าน เพื่อเป็นแรงงานเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม โดยจังหวัดระยองมีอัตราย้ายเข้าสู่อำเภอจาก กรุงเทพมหานคร และปริมณฑล อย่างไรก็ตาม แรงงานส่วนใหญ่ยังมีทักษะฝีมืออยู่ในระดับต่ำ แรงงานฝีมือและทักษะเฉพาะทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ยังขาดแคลนอยู่เป็นจำนวนมาก และกลายเป็นเหตุผลหนึ่งที่สำคัญ ที่ทำให้แนวโน้มการศึกษาต่อ ของประชากรในจังหวัดระยอง มีอัตราสูงขึ้น ปัญหานี้ รังสี จุยมณี หอการค้าจังหวัดระยอง ฝ่ายสิ่งแวดล้อม ได้

กล่าวเสริมว่า “ปัญหาเรื่องประชากรแฝง ทำให้ชาวระยองโดนตัดสิทธิ์หลายอย่าง เช่น การศึกษานักเรียนบางคนจะไม่ได้รับทุนเพราะคิดว่า ชาวระยองมีเงินมาก” (ภาคผนวก ข)

ภาพการเปลี่ยนแปลงของจังหวัดระยองอาจสะท้อนผลกระทบจากการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกได้ แต่การมีอุตสาหกรรมในพื้นที่และการขยายตัวของอุตสาหกรรมในมาบตาพุด ได้เป็นกระบวนการที่ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างพื้นฐานของประชาชน สังคมและเศรษฐกิจ กล่าวคือ ชุมชนเกษตรลดลง การพาณิชย์และอุตสาหกรรมขยายตัวมากขึ้น ชาวบ้านเป็นแรงงานในการก่อสร้าง ลักษณะครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป

การที่อุตสาหกรรมปิโตรเคมีในนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ต้องใช้เทคโนโลยีสูงและผู้มีความชำนาญโดยเฉพาะในกระบวนการผลิต จึงไม่มีความสัมพันธ์กับการผลิตในภาคเกษตรกรรม ทำให้ลักษณะการปรับอาชีพจึงเป็นการปรับตัวเข้าสู่ภาคบริการที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรม ชาวบ้านไม่สามารถเข้าทำงานในอุตสาหกรรมได้ ถ้าจะทำได้ก็เป็นได้เพียงแรงงานในระดับกรรมกร ซึ่งทำให้ชาวบ้านบางส่วน ไปแสวงหาความสำเร็จและความก้าวหน้าในอาชีพอื่น เช่น ค้าขาย เลี้ยงตะพาบ และทำสวนผลไม้ เป็นต้น การตั้งนิคมฯ ในมาบตาพุด จึงกล่าวได้“ไม่มีผลกระทบต่อแรงงานภาคการเกษตรที่มีอยู่เดิม เพราะชาวบ้านแถวนั้นไม่มีคุณสมบัติตามความต้องการแรงงานในอุตสาหกรรมปิโตรเคมี ผลประโยชน์จากการมีนิคมฯ จึงไม่ก่อให้เกิดการจ้างงานต่อท้องถิ่นจริงๆ ดังที่คาดไว้แต่แรก

อาชีพที่เกิดขึ้นหลังมีนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ก็คือ กิจการบ้านเช่า เนื่องจากมีการเคลื่อนย้ายแรงงานเข้าสู่นิคมอุตสาหกรรม ที่อยู่ของแรงงานแบ่งเป็นสองประเภท คือ แคมป์คนงาน เป็นส่วนที่ นายจ้างจัดหาให้ คนงาน ส่วนคนงานที่นายจ้างไม่ได้จัดที่อยู่ไว้ให้ ต่อกออกมาเช่ากันเอง ทำให้ชาวบ้านที่มีที่ดินเหลืออยู่ลงทุนปลูกบ้าน ให้เช่า เป็นกิจการที่มีรายได้ดี ในส่วนนี้เอง ภาครัฐได้วางแผนรองรับแรงงานจากต่างถิ่นอยู่บ้างแล้ว เพียงแต่มีลักษณะคับแคบอึดอัด ไม่สะดวกในการประกอบอาหาร มีราคาแพงกว่า จึงทำให้แรงงานต่างถิ่นนิยมหาบ้านเช่าแทน เมื่อมีแรงงานต่างถิ่นเข้ามาในชุมชนแล้ว ก็มีความต้องการสิ่งของอุปโภคบริโภค จึงมีการเปิดร้านค้าทั้งขายของสด ของแห้ง อาหาร น้ำมันรถ เพื่อบริการแก่แรงงานเหล่านี้ ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นธุรกิจบริการที่เป็นผลพวงจากการพัฒนาอุตสาหกรรม

การเพิ่มขึ้นของรายได้ระหว่างผู้ที่ประกอบอาชีพด้านการเกษตรและประมงซึ่งเป็นอาชีพดั้งเดิมของชุมชน มีอัตราการเพิ่มของรายได้น้อยกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับผู้ที่ประกอบอาชีพด้านอุตสาหกรรม ธุรกิจและบริการ ในขณะที่ค่าครองชีพสูงขึ้นเรื่อยๆ นำไปสู่ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจที่รายได้กระจายอย่างไม่เท่าเทียมกัน สะท้อนได้จากค่ากล่าวของลุงค้อย ศิลปะ ประธานชุมชนดินเนินเกาะหวาย “อุตสาหกรรมทำให้คนจิตใจเสื่อมถอย เรากลายเป็นประชาชนชั้นต่ำสุด ต้องหลบซ่อน คนที่ทำงานในภาคอุตสาหกรรมมีเงินมาก แต่งตัวโก้ ขับรถสวย แย่งชิงพื้นที่ไปหมด เรื่องการศึกษา ถ้าเป็นคนของโรงงานต้องได้เรียนก่อน เรื่องการรักษาพยาบาล คนโรงงานต้องได้รับการดูแลอย่างดีก่อน มันเสื่อมเสียไปหมด ในท้องถนนในเมืองเราไม่เห็นคนของเราเลย” (ภาคผนวก ข)

อุตสาหกรรมปิโตรเคมีเป็นอุตสาหกรรมที่เสี่ยงต่อการเกิดมลพิษ จึงมีการกำหนดเขตพื้นที่ที่สามารถสร้างโรงงานอุตสาหกรรมเหล่านี้ได้ นั่นคือ เขตพื้นที่ สีม่วง ซึ่งหมายถึงอุตสาหกรรมที่มีผลเสียต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติมาก ทั้ง ด้านธรณีวิทยา มลพิษทางอากาศ และ ในน้ำ โดยชุมชนรอบนิคมก็ได้รับผลกระทบเรื่องนี้โดยตรง เช่นที่ นายคัลลอง วาจะสุข กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่อาศัยอยู่ใกล้นิคมเอเชีย กล่าวว่า ลูกชายเป็น โรคมูมิแพ่เกี่ยวกับทางเดินหายใจ เด็กในรุ่นเดียวกันก็พบว่าเริ่มมีอาการคล้ายๆกัน โรงงานปล่อยกลิ่นเหม็นในช่วงเวลา ตี 1 ตอนที่เรากำลังหลับสนิท ไม่มีหน่วยงานไหนมารับผิดชอบ (ภาคผนวก ข) โดยปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมนี้ ส่งผลกระทบต่อชาวบ้านทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ในด้านเศรษฐกิจ เช่น บางคนขาดรายได้เนื่องจาก มีอาการอ่อนเพลียไม่สบาย ทรัพย์สินส่วนหนึ่งเสียหาย เช่น บ่อน้ำ สิ่งของสึกกร่อน เสียหายเพราะฝุ่นเขม่าควัน ต่างๆ ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล ค่าใช้จ่ายอื่นๆ เช่น เครื่องปรับอากาศค่าไฟฟ้า รวมทั้ง ค่าใช้จ่ายกรณีส่งบุตรหลานไปอย่างพื้นที่ ส่วนในด้านสังคมก็คือ ประเด็นในด้าน สุขอนามัย โรคที่พบมาก คือ โรคทางเดินหายใจ เช่น คอแห้ง เจ็บคอ แน่นหน้าอก ไอ เป็นหวัด และภูมิแพ้ โรคที่พบรองลงมาคือ ปวดศรีษะ เป็นลม เกรียด หงุดหงิดนอนไม่หลับ และโรคอื่นๆ ได้แก่ โรคผิวหนัง อ่อนเพลีย เจ็บตา อาเจียน ยิ่งไปกว่านั้น ยังส่งผลทางจิตวิทยา ทำให้ชาวบ้านรู้สึกว่ ชีวิตไม่ปลอดภัย ส่วนหนึ่งต้องการย้ายไปที่อื่น (อิสรา แสงศรี, 2547: 93)

3.2 อุตสาหกรรมปิโตรเคมี ในนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด

นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดไม่มีปัญหาต่อสิ่งแวดล้อมโดยตรง แต่สิ่งที่ก่อประเด็นขัดแย้งคือ อุตสาหกรรมปิโตรเคมีที่ดำเนินการอยู่ภายในนิคมฯ ส่วนนี้จึงอธิบายความสำคัญของอุตสาหกรรมปิโตรเคมี กระบวนการผลิตที่ก่อให้เกิดมลพิษโดยสังเขป และที่มาของอุตสาหกรรมปิโตรเคมีในนิคมฯ มาบตาพุด และสถานการณ์ของอุตสาหกรรมปิโตรเคมี ที่เป็นชนวนเหตุให้เกิดการขยายพื้นที่นิคมฯ ทั้งนี้ยังแสดงให้เห็นถึงปัญหาผลกระทบจากการดำเนินงานของอุตสาหกรรมปิโตรเคมี

3.2.1 ความเป็นมาของอุตสาหกรรมปิโตรเคมี

ในช่วงก่อนการค้นพบผลิตภัณฑ์จากปิโตรเคมี สังคมไม่มีความต้องการผลิตภัณฑ์นี้เลย ส่วนหนึ่งเป็นเพราะไม่รู้ว่ามันคืออะไร และทำอะไรได้บ้าง แต่ด้วยคุณสมบัติพิเศษที่ทนทาน ขึ้นรูปง่าย และราคาถูก สังคมค่อยๆ เรียนรู้ คุณสมบัติของวัสดุใหม่นี้ และความต้องการผลิตภัณฑ์จากปิโตรเคมีก็ค่อยเติบโตขึ้นเรื่อยๆ จนถึงจุดที่เรียกได้ว่า สังคมมนุษย์ขาดผลิตภัณฑ์จากปิโตรเคมีไม่ได้เลย ดังคำกล่าวของ ไซย์ (Say's Law) ที่ว่า Supply create its own demand

อุตสาหกรรมปิโตรเคมี เป็นพัฒนาการที่สำคัญยิ่งของสังคมมนุษย์ เป็นการพยายามดัดแปลงธรรมชาติให้เกิดประโยชน์ต่อมนุษย์และได้เปิดมิติใหม่ในการพัฒนาอุตสาหกรรม ปรากฏการณ์นี้มีประโยชน์เพียงแรงผลักดันทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของโลกยุคใหม่เท่านั้น แต่ยังก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของมนุษย์ครั้งใหญ่ในวิวัฒนาการของอารยธรรมของโลกอีกด้วย (สถาบันปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย, 2546:3) เราอาจคุ้นเคยกับการกำหนดช่วงเวลาการกำเนิดอารยธรรมของมนุษย์ จากการค้นพบวิธีการใช้วัสดุของเขาเท่านั้น เช่น ยุคที่มีการนำหินมาดัดแปลงเป็นอาวุธในการล่าสัตว์ ก็เรียกว่ายุคหิน แบ่งเป็นยุคหินเก่า หินใหม่ ตามลักษณะการนำชนิดหินมาประยุกต์ใช้งาน ซึ่งต่อมาก็เป็นยุคเหล็ก ที่ใช้ความรู้เพิ่มขึ้นอีกขั้นหนึ่ง หรือ ยุคสำริด ที่เริ่มรู้จักการผสมโลหะ เป็นต้น การที่มนุษย์มีความรู้จนสามารถนำปิโตรเลียมขึ้นมาใช้งานได้หลากหลายได้ปัจจุบัน จึงอาจกล่าวได้ว่ายุคนี้เป็น ยุคปิโตรเลียม

ความหมายโดยทั่วไปของผลิตภัณฑ์ปิโตรเคมีคือ ผลิตภัณฑ์ที่ทำมาจาก น้ำมัน หรือ ก๊าซธรรมชาติ และผลิตภัณฑ์ปิโตรเคมีที่เป็นที่รู้จักคุ้นเคยก็คือ “พลาสติก” ซึ่งเป็นวัสดุที่ใช้ง่าย มีความทนทาน สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้อีก (Recycle) จึงถูกนำไปใช้ประโยชน์ให้ด้านต่างๆ มากมาย เช่น ในการทำชิ้นส่วนยานยนต์ เครื่องบิน และยานอวกาศ ชิ้นส่วนคอมพิวเตอร์ เครื่องมือแพทย์ อุปกรณ์เกี่ยวกับ ระบบความปลอดภัย อุปกรณ์การเกษตร อาวุธยุทธโปกรณ์ เป็นต้น ประโยชน์ของพลาสติกที่มีหลากหลาย ยังทำให้ความต้องการพลาสติกเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ การลงทุนใน อุตสาหกรรมปิโตรเคมี จึงเพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว

มิสเตอร์ โรเบิร์ต ดับบลิว บันดิน อดีตประธานบริษัท คาว เคมีคอล ได้เขียนหนังสือเรื่อง ปิโตรเคมี ความรุ่งเรืองแห่งอุตสาหกรรม (Petrochemicals: The rise of an industry) ตอนหนึ่งว่า ในประมาณปี พ.ศ. 2481 อุตสาหกรรมปิโตรเคมี ยังเป็นเรื่องใหม่ และทำรายได้น้อย ตอนนี้ได้กลายเป็นธุรกิจที่ทำรายได้มหาศาล คิดเป็นมูลค่า ประมาณร้อยละ 10 ของรายได้ประชาชาติของกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมทั้งหลาย และยังถือว่า “กระบวนการผลิตและผลิตภัณฑ์ปิโตรเคมี มีผลกระทบต่อประชกรณับพันล้าน ทั้งในประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศที่กำลังพัฒนา โดยมากจะเป็นผลกระทบในแง่บวก ที่อาจเกี่ยวพันถึงการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและความอยู่รอด แต่บ่อยครั้งที่เรากลับไม่รู้สึถึงผลกระทบนั้น และน้อยครั้งมากที่ปิโตรเคมีจะเป็นพิษเป็นภัยต่อมนุษย์”

ปิโตรเคมี คืออะไร

ดร. สิปปนนท์ เกตุทัต อดีตผู้จัดการใหญ่ บริษัท ปิโตรเคมีแห่งชาติ จำกัด (มหาชน) ให้ความหมายว่า “เป็นการนำทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ก๊าซธรรมชาติ หรือน้ำมันดิบ มาใช้ในกระบวนการอุตสาหกรรมเพื่อสร้างผลผลิตใหม่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยเฉพาะวัสดุทดแทนวัสดุธรรมชาติที่กำลังหมดไป ดังนั้นพลาสติก จึงเป็นวัสดุทดแทนที่สามารถนำมาใช้ทดแทนไม้ โลหะหลายชนิด แบะอโลหะได้เกือบทุกชนิด” และตามรายงานของ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (สทท.) หน่วยงานที่มีบทบาทมากในการส่งเสริมอุตสาหกรรมปิโตรเคมี กล่าวถึงผลิตภัณฑ์ปิโตรเคมีว่า คือสารเคมีที่ผลิตมาจาก ปิโตรเลียม (มีประโยชน์เพียงแต่เป็นเชื้อเพลิง) และถูกนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์

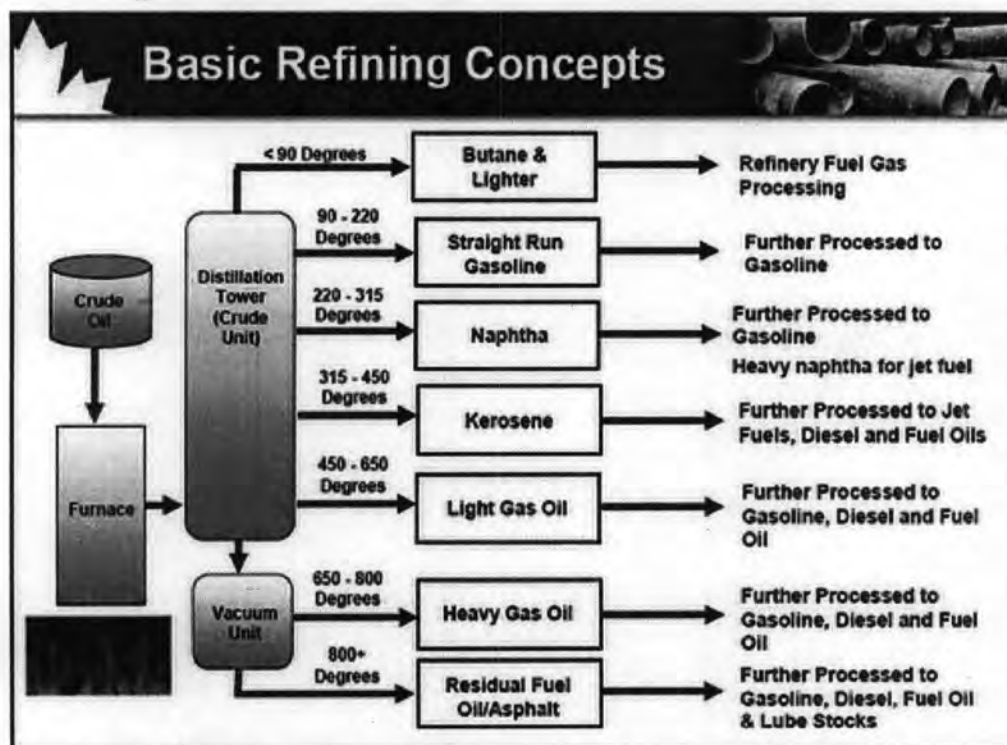
ต่างๆ ทำให้มีมูลค่าสูงขึ้น ผลิตภัณฑ์ปิโตรเคมี มีมากมาย แต่ในขั้นสุดท้ายมักอยู่ในรูปเม็ดพลาสติก เรซิน เส้นใยสังเคราะห์ และตัวทำละลาย (Solvent)

กระบวนการผลิตปิโตรเคมี

ทรัพยากรธรรมชาติ ที่ถูกใช้เป็นวัตถุดิบที่นำมาใช้ในกระบวนการผลิตปิโตรเคมี ได้แก่ น้ำมันดิบ และก๊าซธรรมชาติ ดังนั้นการจัดกลุ่มธุรกิจที่สัมพันธ์ต่อเนื่องกันจึงให้การผลิตในอุตสาหกรรมปิโตรเคมีมีต้นทุนต่ำ และการเข้าใจกระบวนการผลิตของอุตสาหกรรมปิโตรเคมี ยังส่งผลให้เข้าใจ ถึงความสัมพันธ์ของกลุ่มธุรกิจอุตสาหกรรมปิโตรเคมีภายในนิคมอุตสาหกรรมมาตาพุดได้

เริ่มจาก กระบวนการกลั่นน้ำมันแบบพื้นฐาน เรียกว่าการกลั่นลำดับส่วน (Fractional distillation) สามารถแยกน้ำมันดิบออกเป็น ส่วน (Fractions) ต่างๆ กระบวนการนี้ใช้หลักการจากลักษณะของส่วนต่างๆ ของน้ำมันดิบที่มีค่าอุณหภูมิจุดเดือด (Boiling point) ที่แตกต่างกันออกไป และเป็นผลให้ส่วนต่างๆ ของน้ำมันดิบนั้นมีจุดควบแน่น (Condensation point) ที่แตกต่างกันออกไปด้วย น้ำมันดิบจากถังจะได้รับการสูบผ่านเข้าไปในเตาเผา (Furnace) ที่มีอุณหภูมิสูงมากพอที่จะทำให้ทุกๆ ส่วนของน้ำมันดิบแปรสภาพไปเป็นไอได้ แล้วไอน้ำมันดังกล่าวก็จะถูกส่งผ่านเข้าไปในหอกลั่นลำดับส่วน (Fractionating tower) ที่มีรูปร่างเป็นทรงกระบอก มีขนาดความสูงประมาณ 30 เมตร และมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2.5 - 8 เมตร ภายในหอกลั่นดังกล่าวมีการแบ่งเป็นห้องต่างๆ หลายห้องตามแนวราบ โดยมีแผ่นกั้นห้องที่มีลักษณะคล้ายถาดกลม โดยแผ่นกั้นห้องทุกแผ่นจะมีการเจาะรูเอาไว้ เพื่อให้ไอน้ำมันที่ร้อนสามารถผ่านทะลุขึ้นสู่ส่วนบนของหอกลั่นได้ และมีท่อต่อเพื่อนำน้ำมันที่กลั่นตัวแล้วออกไปจากหอกลั่น เมื่อไอน้ำมันที่ร้อนถูกส่งให้เข้าไปสู่หอกลั่น ทางท่อ ไอจะเคลื่อนตัวขึ้นไปสู่ส่วนบนสุดของหอกลั่น และขณะที่เคลื่อนตัวขึ้นไปนั้น ไอน้ำมันจะเย็นตัวลงและควบแน่นไปเรื่อยๆ แต่ละส่วนของไอน้ำมันจะกลั่นตัวเป็นของเหลวที่ระดับต่างๆ ในหอกลั่น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอุณหภูมิของการควบแน่นที่แตกต่างกันออกไป น้ำมันส่วนที่เบากว่า (Lighter fractions) เช่น น้ำมันเบนซิน (Petrol) และพาราฟิน (Parafim) ซึ่งมีค่าอุณหภูมิของการควบแน่นต่ำ จะกลายเป็นของเหลวที่ห้องชั้นบนสุดของหอกลั่น และค้างตัวอยู่บนแผ่นกั้นห้องชั้นบนสุด น้ำมันส่วนกลาง (Medium fractions) เช่น ดีเซล (Diesel) น้ำมันแก๊ส (Gas oils) และน้ำมันเตา (Fuel oils) บางส่วนจะควบแน่นและกลั่นตัวที่ระดับต่างๆ ตอนกลางของหอกลั่น ส่วน

น้ำมันหนัก (Heavy fractions) เช่น น้ำมันเตา และสารตกค้างพวกแอสฟัลต์ จะกลั่นตัวที่ส่วนล่างสุดของหอกลั่น ซึ่งมีอุณหภูมิสูง และจะถูกระบายออกไปจากส่วนฐานของหอกลั่น

รูป-3.2 การกลั่นน้ำมันเบื้องต้น ที่มา : <http://www.vcharkarn.com/vcafe/148628>

นาฟธา (Naphtha) ที่เกิดจากกระบวนการกลั่นน้ำมัน สามารถนำมาใช้เป็นวัตถุดิบตั้งต้นในอุตสาหกรรมปิโตรเคมี เท่ากับทำให้การกลั่นน้ำมันในประเทศไทย สามารถใช้ทรัพยากรน้ำมันดิบให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ส่วนวัตถุดิบที่สำคัญอีกตัวก็คือ ก๊าซธรรมชาติ (Natural gas) มีแหล่งกำเนิดอยู่ใต้ผิวโลก มีองค์ประกอบหลักคือ มีเทน ก็เป็นวัตถุดิบตั้งต้นของอุตสาหกรรมปิโตรเคมี เช่นกัน

เพื่อให้การใช้ทรัพยากรเกิดประสิทธิภาพสูงสุด ในอุตสาหกรรมปิโตรเคมี ได้แบ่งกระบวนการผลิตออกเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอน ขั้นกลางและ ขั้นปลาย

จากวัตถุดิบตั้งต้น คือ นาฟธาและก๊าซธรรมชาติ เมื่อผ่านกระบวนการในปิโตรเคมี ขั้นต้นจะได้ผลิตภัณฑ์ที่สามารถจำแนกได้สองกลุ่มก็คือ

กลุ่มแรกคือโอเลฟินส์ ซึ่งประกอบด้วย เอทิลีน และ โพรไฟลีน ซึ่งใช้เป็นวัตถุดิบตั้งต้น สำหรับผลิตเรซินสังเคราะห์และเส้นใยสังเคราะห์ ส่วนบิวเทน บิวทิลีน(B-B Distillate) สามารถสกัดออกมาใช้เป็นวัตถุดิบสำหรับผลิตยางสังเคราะห์ได้

ในกลุ่มที่สองคือ อะโรแมติกส์ สารประกอบสำคัญในกลุ่มนี้ได้แก่ เบนซีน โทลูอิน ไซลีนส์

อุตสาหกรรมปิโตรเคมี ชั้นกลาง เป็นการนำสารปิโตรเคมีขั้นต้น ได้แก่โอเลฟินส์ และอะโรแมติกส์ มาผ่านกระบวนการต่างๆเพื่อผลิตเป็นสารปิโตรเคมีชั้นกลาง ผลิตภัณฑ์ที่ในอุตสาหกรรมปิโตรเคมีชั้นกลางคือ เรซินสังเคราะห์ มีหลายชนิดมีคุณสมบัติแตกต่างกัน แต่มีลักษณะร่วมกันก็คือ ขึ้นรูปง่าย น้ำหนักเบาแต่แข็งแรง เดิมสีได้ ผิวเรียบเป็นมัน ไม่จำเป็นต้องทาสี มีหลายชนิดที่มีความโปร่งใส ทนทานต่อน้ำและสารเคมี ไม่เป็นสนิม ไม่ผุกร่อน ไม่เป็นตัวนำไฟฟ้า ใช้เป็นฉนวนอุปกรณ์ไฟฟ้า และในอุตสาหกรรมปิโตรเคมีชั้นกลางนี้ยังได้ วัตถุดิบเส้นใยสังเคราะห์ มีหลายชนิดแต่ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตเรามากที่สุดมีสามชนิดคือ โพลีเอสเตอร์ ไนลอน และ อคริลิก นอกจากนั้นผลิตภัณฑ์ปิโตรเคมีชั้นกลางอื่นๆ ได้แก่ วัตถุดิบสำหรับการผลิต น้ำยาซักล้าง น้ำยาเคลือบผิว สี ตัวทำละลาย ยารักษาโรค ฟูม น้ำหอม เป็นต้น ยางสังเคราะห์ ก็เป็นผลิตภัณฑ์ในขั้นตอนนี้เช่นกัน

อุตสาหกรรมปิโตรเคมี ชั้นปลาย สารปิโตรเคมีชั้นกลางได้แก่ เรซิน ชนิดต่างๆ เส้นใยสังเคราะห์ และยางสังเคราะห์ ดังที่กล่าวมาแล้ว ไม่สามารถสัมผัสและมองเห็นได้โดยตรง จึงต้องผ่านการแปรรูปอีกขั้นตอนหนึ่ง โดยผ่านกระบวนการในอุตสาหกรรมขึ้นรูปพลาสติก อุตสาหกรรมยาง และ อุตสาหกรรมสิ่งทอ กลายเป็นผลิตภัณฑ์ที่เราใช้อยู่ในชีวิตประจำวัน อุตสาหกรรมปิโตรเคมีในขั้นปลายนี้ ได้แก่ กรรมวิธีขึ้นรูป เรซินสังเคราะห์ และกรรมวิธีการขึ้นรูปยางสังเคราะห์ (วีระพจน์, 2535, หน้า 13-15) (รายละเอียดทางเทคนิค ที่เกี่ยวข้องระหว่างปิโตรเลียมกับปิโตรเคมี และผลิตภัณฑ์ปิโตรเคมีในแต่ละขั้นตอน และแต่ละสายอยู่ใน Appendix A)

บริษัทที่ทำการผลิต ปิโตรเคมีขั้นต้นในประเทศไทย ได้แก่

บริษัท ไออาร์พีซี จำกัด (มหาชน) (หรือ บริษัท อุตสาหกรรมปิโตรเคมีกัลไทย จำกัด)

บริษัท ปตท. เคมีคอล จำกัด (มหาชน)

บริษัท ระยองโอเลฟินส์ จำกัด(มหาชน) โดยผลิตภัณฑ์ หลัก คือ เอทิลีน

(Ethylene) และ โพรพิลีน (Propylene)

ส่วนผลิตภัณฑ์ในสายอะโรเมติกส์ (Aromatic unit) ในประเทศไทยมี 5 บริษัทได้แก่

บริษัท อะโรเมติกส์ (ประเทศไทย) จำกัด (มหาชน) เป็นผู้ผลิตสารเบนซีน พาราไซลีน ออร์โทไซลีน และเมกซ์ไซลีนส์

บริษัท ไออาร์พีซี จำกัด (มหาชน) เป็นผู้ผลิตสารเบนซีน โทลูอิน และเมกซ์ไซลีนส์

บริษัทเอกซอน เคมิคอล จำกัด เป็นผู้ผลิตสารพาราไซลีน

บริษัท ไทยพาราไซลีน จำกัด เป็นผู้ผลิตสารพาราไซลีน บจก.ระยอง โอเลฟินส์ เป็นผู้ผลิตสารเบนซีน และโทลูอิน

โดยบริษัทที่ดำเนินการในอุตสาหกรรมปิโตรเคมีชั้นกลางในประเทศไทยในสายโอเลฟินส์ ได้แก่ บริษัท วินิไทย จำกัด (มหาชน) และ บริษัท ไทยพลาสติกและเคมีภัณฑ์ จำกัด (มหาชน) ซึ่งเป็นผู้ผลิตสาร VCM นอกจากนี้ยังมี บริษัท ทีโอซี ไกลคคอล จำกัด ซึ่งเป็นผู้ผลิตสาร EO/EG

ส่วนบริษัทปิโตรเคมีชั้นกลางในสายอะโรเมติกส์ ซึ่งรับสารอะโรเมติกส์จากบริษัทฯ เป็นหลักได้แก่ บริษัท สยามสไตรีน โมโนเมอร์ จำกัด ซึ่งเป็นผู้ผลิตสาร SM บริษัท ทีพีที ปิโตรเคมีคอลส์ จำกัด (มหาชน) บริษัท สยามมิทซูย ทีพีเอ จำกัด บริษัท อินโดรามา ปิโตรเคมี จำกัด ซึ่งเป็นผู้ผลิตสาร PTA และ บริษัท คอนติเนนทัล ปิโตรเคมีคอลส์ จำกัด ซึ่งเป็นผู้ผลิตสาร PA

บริษัทปิโตรเคมีชั้นปลายในสายโอเลฟินส์ในประเทศไทย ได้แก่ บริษัท บางกอก โพลีเอททีลีน จำกัด บริษัท ไทยโพลิโพรไพลีน จำกัด บริษัท ไออาร์พีซี จำกัด (มหาชน) บริษัท วินิไทย จำกัด (มหาชน) บริษัท ไทยพลาสติกและเคมีภัณฑ์ จำกัด (มหาชน) และ บริษัท กรุงเทพซินติติกส์ จำกัด

แผนการพัฒนากำหนดมาตรฐานชาติขึ้นมาใช้อย่างเป็นระบบ รัฐบาลจึงมีจัดตั้งโครงการพัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมีชั้นปลายเป็น ระยะต่างๆ ดังนี้

1. โครงการอุตสาหกรรมปิโตรเคมีระยะที่ 1 โดยทำการคัดเลือก เอกชนเพื่อลงทุนในอุตสาหกรรมปิโตรเคมีชั้นปลาย ในกลุ่มโอเลฟินส์ จำนวน 4รายในปี พ.ศ. 2526

ได้แก่ บริษัท ไทยโพลีเอททีลีน จำกัด บริษัท อุตสาหกรรมปิโตรเคมีกัลไทย(มหาชน) จำกัด บริษัท เอ็ชเอ็มซีโพลีเมอร์ส จำกัด และบริษัท ไทยพลาสติกและเคมีภัณฑ์ จำกัด ซึ่งผู้ร่วมทุนทั้งสี่ราย ได้ร่วมกับ การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย จัดตั้ง บริษัท ปิโตรเคมีแห่งชาติ (มหาชน) จำกัด เพื่อดำเนินการในส่วนของอุตสาหกรรมปิโตรเคมีขั้นต้น โดยก่อสร้าง โรงงานโอเลฟินส์ที่รับก๊าซธรรมชาติจากโรงงานแยกก๊าซของ ปตท. มาเป็น วัตถุดิบ (Gas base) เพื่อผลิตสารเอทิลีนและ โพรพิลีน ส่งให้แก่อุตสาหกรรมปิโตรเคมีขั้นปลายทั้ง 4 รายอีกขั้นหนึ่ง

2. โครงการอุตสาหกรรมปิโตรเคมีระยะที่ 2 เพื่อตอบสนองความต้องการในประเทศที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างมากในเวลานั้น โดยแบ่งโครงการออกเป็นสองสาย คือ สายโอเลฟินส์ และอะโรเมติกส์ เป็นการปูพื้นฐานให้อุตสาหกรรมปิโตรเคมีไทยขยายการผลิตออกไปยังผลิตภัณฑ์อื่นๆ ที่ไม่เคยมีการผลิตในประเทศมาก่อนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยมี ปตท. เป็นแกนนำ ในการก่อตั้ง บริษัท อะโรเมติกส์(ประเทศไทย) จำกัด ดำเนินการผลิตได้ในปี พ.ศ. 2540 ผลิตสาร อะโรเมติกส์ คือ เบนซิน โทลูอีน และ ไชรีน โดยมีผู้ประกอบการ 4 บริษัททำในส่วนอุตสาหกรรมขั้นกลางและในขั้นปลายอีกเป็นจำนวนมากโดยที่ทั้ง บริษัท ปิโตรเคมีกัลแห่งชาติ จำกัดและ บริษัท ไทยโอเลฟินส์ จำกัด เป็นบริษัทที่ ปตท. ถือหุ้นใหญ่ และต่อมาทั้งสองบริษัทได้มีการควบรวมกิจการจัดตั้ง บริษัท ปตท.เคมีคอล จำกัด โดยมีบริษัท ปตท. (มหาชน)จำกัด ถือหุ้นร้อยละ 52 โดยมีผลตามกฎหมายตั้งแต่วันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2548 (กมลศักดิ์ ตรีครุฑพันธ์, 2549: 81)

4.2.1 สถานการณ์ตลาดปิโตรเคมีในปัจจุบัน

ส่วนโครงการอุตสาหกรรมปิโตรเคมี ระยะที่ 3 ระหว่างปี 2547—2561 นายแพทย์พรหมินทร์ เลิศสุริย์เดช รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงานให้การสนับสนุน เพื่อที่จะเร่งสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ก๊าซธรรมชาติ และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่อุตสาหกรรมปิโตรเคมี 25 ผลิตภัณฑ์ 42 โครงการ ทั้งสายโอเลฟินส์ (จากก๊าซธรรมชาติ) และอะโรเมติกส์ (จากน้ำมันดิบ) ผลิตภัณฑ์ต้นน้ำ (อาทิ เอทิลีน โพรพิลีน) กลางน้ำและปลายน้ำ (อาทิ เม็ดพลาสติก เส้นใยสังเคราะห์ ยางสังเคราะห์ วัตถุดิบกาวย นู๋ย) รวมทั้งผลิตภัณฑ์ทั่วไป และผลิตภัณฑ์พิเศษ และอุตสาหกรรมต่อเนื่องเช่น อุตสาหกรรมชิ้นส่วนยานยนต์ เครื่องใช้ไฟฟ้า บรรจุภัณฑ์ สิ่งทอ อุตสาหกรรมเกษตรเป็นต้น ที่สำคัญอุตสาหกรรมปิโตรเคมี เป็นอนาคตสำหรับประเทศไทย สามารถสร้างรายได้ถึงปีละประมาณ 2.5 แสนล้านบาท หรือ

คิดเป็นร้อยละ 4.5 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ (GDP) ยิ่งไปกว่านั้น กระทรวงพลังงาน กำหนดทางเลือกในการตั้งคอมเพล็กซ์ปิโตรเคมีระยะ 3 ได้แก่

ทางเลือกที่ 1 ตั้งคอมเพล็กซ์ฯ ตั้งอยู่ที่มาบตาพุด จ.ระยอง เพื่อส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งในพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก และมีโครงสร้างพื้นฐานที่พร้อม สำหรับรองรับการขยายตัวได้อย่างเพียงพอ และหากมีการลงทุนเพิ่มเติมในพื้นที่นี้ จะช่วยเพิ่มอัตราการใช้โครงสร้างที่มีอยู่เดิมอย่างคุ้มค่า และมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น และประหยัดเงินลงทุนในการสร้างพื้นฐานจำนวนหลายแสนล้านบาท

ทางเลือกที่ 2 แบ่งคอมเพล็กซ์ฯ ออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ คอมเพล็กซ์ฯ ส่วนที่ 1 (พ.ศ. 2547-2558) ตั้งอยู่ในมาบตาพุด จ.ระยอง คอมเพล็กซ์ฯ ส่วนที่ 2 (พ.ศ. 2559-2561) ตั้งอยู่ที่พื้นที่อื่นนอกมาบตาพุด และพื้นที่ใกล้เคียง เช่น บริเวณเส้นทาง ยุทธศาสตร์พลังงาน (แลนด์บริดจ์)

โครงการอุตสาหกรรมปิโตรเคมีในระยะที่ 3 และอยู่ระหว่างการพิจารณารายงานการวิเคราะห์ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม (อีไอเอ) ที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มาตั้งแต่ปลายปี 2549 ได้แก่

1. โครงการ โรงแยกก๊าซ หน่วยที่ 6 บริษัทปตท.จำกัด (มหาชน)
2. โครงการ โรงงานผลิตอีพอกซี เรซิน (ส่วนขยาย) นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ของบริษัท อคิด ยา เบอร์ล่า เคมีคัลส์ ประเทศไทย จำกัด (อีพอกซี คิวิชั่น)
3. โครงการ โรงงานผลิตพีวีซี (ส่วนขยาย) ต.มาบตาพุด ของบริษัทเอเพ็ค ปิโตรเคมีคอล จำกัด
4. โครงการ โรงแยกคอนเดนเสท นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ของบริษัทเคมีภัณฑ์ซิเมนต์ไทย จำกัด
5. โครงการ ขยายกำลังการผลิต โพลีเอทธิลีน นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ของบริษัทสยาม โพลีเอทธิลีน จำกัด
6. โครงการ ขยายกำลังการผลิต โพลีคาร์บอเนต ของ โรงงานที่ 2 นิคมอุตสาหกรรมผาแดง ของบริษัทไทย โพลีคาร์บอเนต จำกัด

ส่วนอีก 4 แห่ง ได้แก่

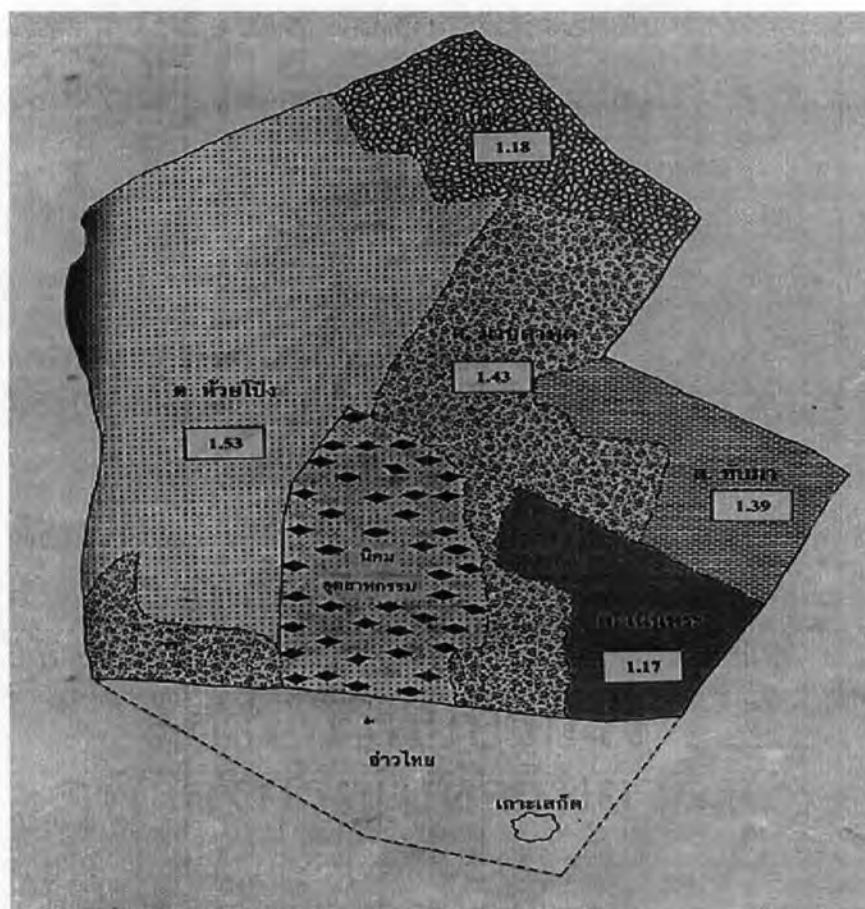
1. โครงการศูนย์สาธิตการปลูกกลาง แห่งที่ 2 ของบริษัทพีทีพี ยูทิลิตี้ จำกัด
2. โครงการโรงไฟฟ้าพลังความร้อนร่วมและไอน้ำ
ของบริษัท โกลว์ พลังงาน จำกัด (มหาชน)
3. โครงการโรงงานเหล็ก โครงสร้างรูปพรรณ นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด
ของบริษัทเหล็กสยามยามาโตะ จำกัด
4. โครงการนิคมอุตสาหกรรมเอเชีย (ส่วนขยาย)
ของการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย

กรณีนิคมเอเชีย มีข่าวว่ามีการกว้านซื้อที่ดินติดกับพื้นที่หมู่บ้านจัดสรรไปแล้วกว่า 600 ไร่ในเขตบ้านฉาง ซึ่งชาวบ้านจำนวนหนึ่งเริ่มแสดงความไม่เห็นด้วยเนื่องจากเป็นห่วงผลกระทบจะเหมือนกับกรณีนิคมมาบตาพุด (ไทยโพสต์, 2550, ข่าว)

นับตั้งแต่ปี 2537 ไทยมีการเปิดเสรีอุตสาหกรรมปิโตรเคมีทั้งหมด ยกเว้นผลิตภัณฑ์อะโรเมติกส์ ซึ่งเริ่มเปิดเสรีในปี 2542 จึงทำให้เกิดการลงทุนในอุตสาหกรรมนี้จำนวนมหาศาล (เศรษฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์, 2548: บทที่ 15) การเปิดเสรี ทำให้การแข่งขันในอุตสาหกรรมปิโตรเคมีรุนแรงขึ้น เป็นแรงผลักดันให้ ผู้ที่อยู่ในอุตสาหกรรมนี้ ต้องพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา

4.2.3 ผลกระทบโดยตรงจากอุตสาหกรรมปิโตรเคมี

การพัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมีนับตั้งแต่ความต้องการใช้ก๊าซธรรมชาติในอ่าวไทยเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของประเทศ มีความก้าวหน้ามาเป็นลำดับจนกระทั่งในปี พ.ศ. 2540 สังคมไทยได้รับทราบปัญหามลพิษ ในกรณีโรงเรียนมาบตาพุดพันพิทยาคาร ที่ต้องปิดปากปิดจมูกในช่วงเวลาเรียน จนในที่สุดต้องย้ายออกจากพื้นที่

รูป 3.3 ภาพบริเวณพื้นที่ ตำบล มาบตาพุด

มูลนิธินโยบายสุขภาพะ ได้จัดทำรายงานสถานการณ์ มลพิษ สุขภาพและอุตสาหกรรมที่มาบตาพุด โดยมีจุดประสงค์เพื่อรายงาน ปัญหามลพิษ และผลกระทบสุขภาพในพื้นที่ พร้อมได้เสนอแนะแนวทางแก้ไข โดยในรายงานได้แบ่งสำรวจ มลพิษทางอากาศ ทางน้ำ โดยเก็บตัวอย่างอากาศในพื้นที่มาบตาพุด ในช่วงเดือนตุลาคมถึงพฤศจิกายน พ.ศ. 2548 ในรายงานระบุว่า มีสารอินทรีย์ระเหยง่าย (Volatile Organic Compounds: VOC) ซึ่งมีอันตรายต่อมนุษย์และมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เป็น

สารประกอบอินทรีย์ระเหยง่าย มีผลต่อชั้น โอโซน และถ้าได้รับเป็นเวลานานเนื้อเยื่อปอด จะถูกทำลายอย่างถาวรและมีผลกระทบต่อระบบภูมิคุ้มกันของมนุษย์ (ทรงวุฒิ, นพพร, ศรีธัญญา) พบสาร VOC นี้ปนเปื้อนในอากาศมากกว่าค่ามาตรฐาน ถึง 19 ชนิด ตัวอย่าง เช่น อโครลีน (Acrolein or Propenal) สูงกว่าค่าเฝ้าระวัง ถึง 693 เท่า เบนซีน (Benzene) สูงกว่าค่าเฝ้าระวัง ถึง 31 เท่า ไตรคลอโรเอทิลีน (Trichloroethylene) สูงกว่าค่าเฝ้าระวัง ถึง 498 เท่า เป็นต้น

ตาราง 3.1 ค่าความเข้มข้นของ สารระเหยอินทรีย์ ในบรรยากาศพื้นที่ อ.มาบตาพุดเฉลี่ย 24 ชั่วโมง

สารมลพิษ	ค่าสูงสุดที่วัดได้ ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)	Screening Levels ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)	จำนวนเท่าสูงกว่า Screening Levels
Acrolein (2-propenal)	14.58	0.021	693
Trichloroethylene	8.33	0.017	489
1,2 dichloromethane (Ethylene Dichloride)	19.04	0.074	256
Chloroform (Trichloromethane)	20.03	0.084	238
Isoprene (1,3-butadiene, 2-methyl)	27.19	0.20	135
1,3- butadiene	7.08	0.064	110
Tetrachloromethane (Carbon Tetrachloride)	10.44	0.13	79
Cs-1, 3-dichloropropene	31.19	0.48	64
Vinyl Chloride (Chloroethene)	7.39	0.16	45
Acetaldehyde (Ethanol)	35.19	0.87	39
Benzyl	8.07	0.25	31
Benzyl Chloride	1.10	0.04	26.5
p-dichlorobenzene (1, 4 dichlorobenzene)	4.01	0.28	13
Bromoform (TriBromoformthane)	8.95	1.7	4
1, 4 Dioxane (1, 4-Diethylene oxide)	2.26	0.61	2.7
Dichloromethane (Methylene Chloride)	13.80	4.1	2.4
1,1,2,2-Tetrachloroethane	0.09	0.033	1.7
Chloroethane (Ethyl Chloride)	5.59	2.3	1.5
Chloroethane (Methyl Chloride)	2.59	1.1	1.3

โดยศูนย์ข้อมูลวัตถุอันตรายและเคมีภัณฑ์ได้ระบุถึงอันตรายของสารเหล่านี้ต่อสุขภาพอย่างชัดเจน โดยเฉพาะสารก่อมะเร็ง

ตารางที่ 3.2 ตารางสารอันตรายระเหยบางชนิดที่อันตรายต่อสุขภาพ ตรวจพบในพื้นที่ อ.มาบตาพุด

สารมลพิษ	อันตรายต่อสุขภาพในด้านการก่อมะเร็งและความผิดปกติอื่นๆ
อโคลิน	- เป็นสารก่อมะเร็ง และทำลายตับ ระบบหลอดเลือดเลี้ยงหัวใจ ปอด ดวงตา ไต
ไตรคลอโรเอทิลีน	- เป็นสารก่อมะเร็ง และมีรายงานความผิดปกติของทารกในครรภ์ - การสัมผัสในปริมาณมาก จะก่อให้เกิดการระคายเคืองต่อตา ผิวหนัง อาจทำให้เกิดการทำลายทางเดินอาหาร ตับและไตได้ สำหรับการหายใจหรือดูดซับเข้าสู่ร่างกายเป็นระยะเวลานาน จะก่อให้เกิดผลต่อระบบประสาทส่วนกลาง ทำลายตับและไต
เอทิลีนไดคลอไรด์	- สารนี้ทำลายตับและไต โดยการสัมผัสสารนี้บ่อยๆเป็นระยะเวลานานๆ เป็นสาเหตุของโรคไตช้ำ ความดันโลหิตต่ำ ผิวหนังอักเสบ และโรคโลหิตจาง และยังมีข้อมูลว่าเป็นสารก่อมะเร็งในสัตว์
คลอโรฟอร์ม	- ถ้าสัมผัสไอระเหยของสารนี้เป็นระยะเวลา หรือสัมผัสถูกสารเคมีบ่อยๆ อาจจะทำลายระบบประสาทส่วนกลาง หัวใจ ตับ และไต - ผลกระทบจากการสัมผัสกับของเหลวจะทำให้ผิวหนังแห้ง อักเสบ และมีการระคายเคืองเรื้อรัง และสงสัยว่าเป็นสารก่อมะเร็งในมนุษย์
ไวนิล คลอไรด์	- สารนี้เป็นสารก่อมะเร็งตามบัญชีรายชื่อของ OSHA, NTP และ IARC
เบนซีน	- สารนี้จัดเป็นสารก่อมะเร็ง โดยจะก่อให้เกิดมะเร็งในระบบน้ำเหลือง มะเร็งปอด มะเร็งกระเพาะปัสสาวะ มะเร็งเม็ดเลือด (ลูคีเมีย) - การสัมผัสกับสารเบนซีนที่ความเข้มข้นสูง อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบสืบพันธุ์ และมีผลกระทบต่อประจำเดือน - เบนซีนสามารถก่อให้เกิดความผิดปกติของเม็ดเลือดขาว ทำลายเซลล์เม็ดเลือดได้ ก่อให้เกิดการลดลงของจำนวนเม็ดเลือดแดง เม็ดเลือดขาวและเกร็ดเลือด ก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบภูมิคุ้มกัน และก่อให้เกิดภาวะโลหิตจาง เนื่องจากเบนซีนจะไปทำลายไขกระดูกซึ่งมีหน้าที่ในการผลิตเม็ดเลือด - การสัมผัสในระยะยาว จะทำให้เกิดผื่นแดง ผิวหนังแห้ง อักเสบ ก่อผลกระทบต่อปลายประสาทและไขสันหลัง ทำให้เกิดอาการปวดศีรษะ และความจำเลอะเลือน

และสารเหล่านี้มีความสัมพันธ์โดยตรงต่อการใช้วัตถุพิษหรือผลิตภัณฑ์ของโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่ นอกจากนั้นยังตรวจพบการรั่วไหลของข้อต่ออุปกรณ์การผลิต ในโรงงานต่างๆ เช่นในเดือนตุลาคม พ.ศ.2549 พบการรั่วไหลถึง 533 จุด

นอกจากสารอินทรีย์ระเหยแล้วมลพิษทางอากาศยังเกิดจากการเผาไหม้เชื้อเพลิง เช่น ก๊าซไนโตรเจนไดออกไซด์ และก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ ที่เกิดจากการเผาไหม้เชื้อเพลิงในกระบวนการผลิต พบว่ามีสูงเกินมาตรฐานคุณภาพอากาศ

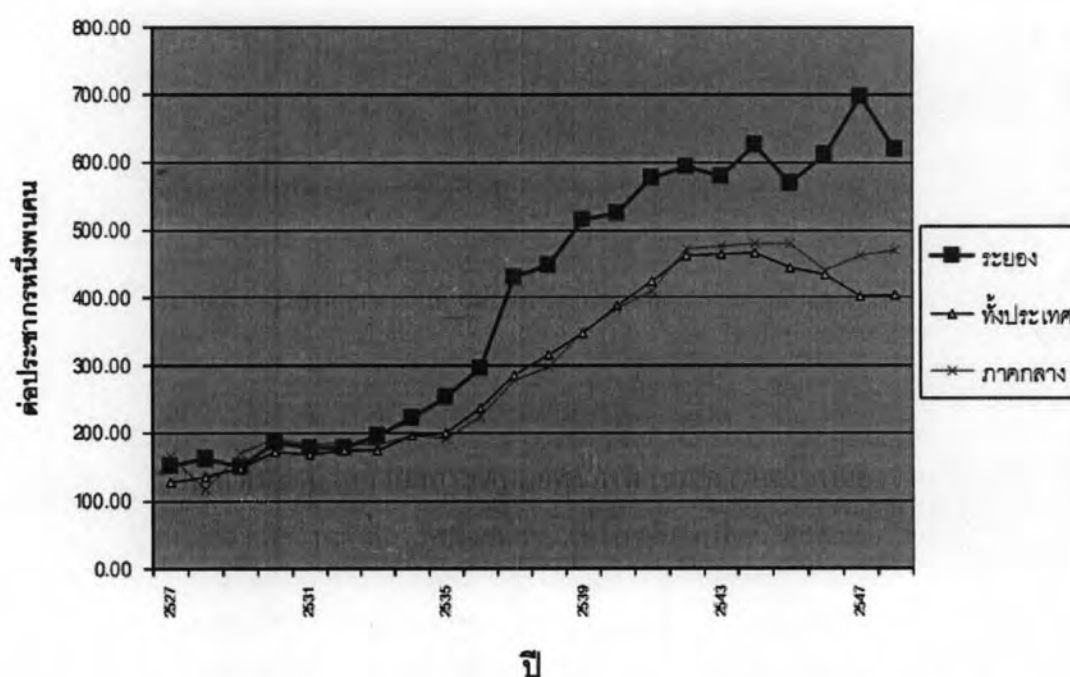
แม้ว่าภายในนิคมอุตสาหกรรมจะมีระบบบำบัดน้ำเสีย แต่โดยส่วนใหญ่โรงงานจะทำการบำบัดเอง ทำให้น้ำทิ้งจากนิคมอุตสาหกรรมมีปัญหาคุณภาพน้ำที่เกินค่ามาตรฐานจากการสำรวจคุณภาพน้ำโดย กรมควบคุมมลพิษ ในช่วงเดือน พฤษภาคม พ.ศ.2549 พบว่าน้ำเสียจากนิคมฯ มาบตาพุดมี สารตะกั่วเจือปน 0.731 มิลลิกรัมต่อลิตร โดยค่ามาตรฐานอยู่ที่ 0.2 มิลลิกรัมต่อลิตร และจากผลการวิเคราะห์น้ำของ คณะกรรมการการบริหารโครงการจัดให้มีน้ำสะอาดในชนบททั่วราชอาณาจักรปี พ.ศ. 2531 จากบ่อน้ำตื้นใน 25 ชุมชนรอบบริเวณ 77 ตัวอย่างและสระน้ำกับน้ำบาดาลอีก 3 ตัวอย่างในระหว่างเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2548 และ ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549 พบสารโลหะหนักปนเปื้อนเกินค่ามาตรฐานคุณภาพน้ำกินน้ำใช้ ในชนบท เช่น มีแมงกานีส เกินค่ามาตรฐานอยู่ 34 เท่า เหล็กเกินกว่า 151 เท่า เป็นต้น และน้ำทะเลในบริเวณมาบตาพุด ยังพบสารโลหะหนักสะสมในสัตว์น้ำ ดิน เช่น หอย และปลา

ยังมีพิษที่เกิดจากกากของเสียอันตราย ในบริเวณรอบนิคมฯ มีสถานที่รับกำจัดของเสียอันตรายไม่เพียงพอ ต้องมีการขนส่งออกนอกพื้นที่ทำให้ต้นทุนการกำจัดกากเสียอันตรายเพิ่มขึ้น ประกอบกับไม่มีการบันทึกการจัดการของเสียอันตรายที่ดี ทำให้น้ำไปสู่การลักลอบ ทิ้งกากเสียอันตรายในพื้นที่สาธารณะ ทั้งในบริเวณรอบนิคมฯ และที่ห่างออกไป เช่น กรณี บริเวณกลางดง อำเภอกันตัง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นต้น ส่งกลิ่นรบกวนและมีการปนเปื้อนในดินและน้ำในบริเวณใกล้เคียง ทั้งนี้ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดระยอง ยังพบว่า น้ำบ่อตื้นจากชุมชนคลองน้ำหนู ที่อยู่ห่างจากนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ประมาณ 5 กิโลเมตร มีโลหะหนัก เช่น เหล็ก แมงกานีส และคลอไรด์ ปนเปื้อนสูงเกินค่ามาตรฐาน ตามมาตรฐานคุณภาพน้ำบริโภคในชนบท ปี พ.ศ. 2531 และชาวบ้านเชื่อว่ามีการลักลอบนำกากอันตรายของโรงงานในนิคมฯ ไปถมที่ในบางแห่ง โดยทำกันอย่าง

ผิด กฎหมาย (เพ็ญโฉม แซ่ตั้ง และวลัยพร मुखสุวรรณ, 2545: คุณหญิงสุชาวัลย์ เสถียรไทย, 2546: 30)

ปัญหาเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพ เช่น การเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้ป่วยโรคทางเดินหายใจ และโรคผิวหนัง และผลกระทบในระยะหนึ่งก่อนแสดงอาการ เช่น มะเร็ง

อัตราผู้ป่วยนอกด้วยโรคระบบทางเดินหายใจของจังหวัดระยอง เทียบ กับภาคกลางและทั้งประเทศ

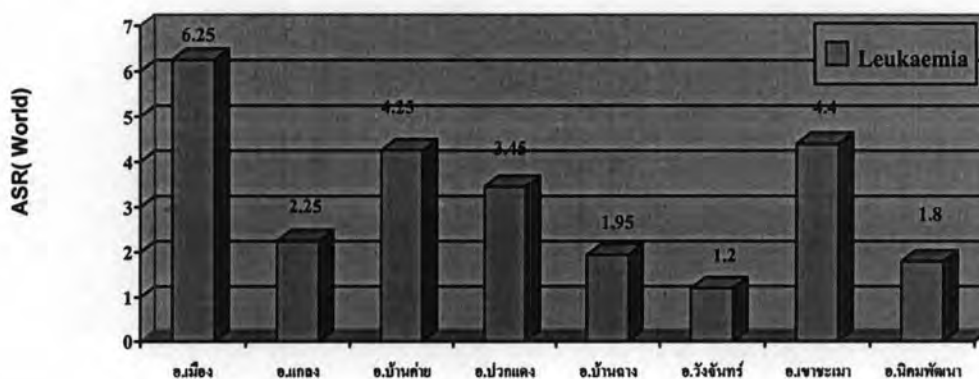
รูป 3.4 อัตราจำนวนผู้ป่วยนอกด้วยโรคทางเดินหายใจของจังหวัดระยอง เทียบกับ ภาคกลางและทั่วประเทศ

จากรูป 3.2 สถิติเปรียบเทียบจำนวนผู้ป่วยนอกที่เข้ามารักษาโรคทางเดินหายใจระหว่างปี พ.ศ. 2527-2548 เห็นได้ว่าอัตราผู้ป่วยโรคทางเดินหายใจมีอัตราใกล้เคียงกันทั้งประเทศ จนกระทั่งอุตสาหกรรมขยายตัวในปี พ.ศ. 2535 เป็นต้นมาอัตราผู้ป่วยโรคทางเดินหายใจในจังหวัดระยองเพิ่มสูงกว่าในภาคอื่นๆของประเทศอย่างมาก

ในส่วนอัตราการเจ็บป่วยด้วยโรคมะเร็ง จากโครงการศึกษาการระบาดวิทยาของโรคมะเร็งในประเทศไทยปี พ.ศ. 2540-2544 ของสถาบันมะเร็งแห่งชาติ สถิติการเกิดโรคมะเร็งทุกชนิด และ โรคมะเร็งเม็ดเลือดขาว (ลูคีเมีย) ของผู้คนในรอบบริเวณนิคม

อุตสาหกรรมมาตาพุด มีสถิติของผู้ป่วยโรคมะเร็งสูงกว่า อำเภอนิคมพัฒนาถึง 3 เท่า ในกรณีโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาว มีผู้ป่วยสูงกว่า อำเภอวังจันทร์ ถึง 5 เท่า ซึ่งสาเหตุสำคัญประการหนึ่งของลูคีเมีย ก็คือการได้รับสาร เบนซิน เป็นต้น

รูปที่ 3.5 แผนภูมิ สถิติการเกิดลูคีเมียในจังหวัดระยอง

รายงานของสถาบันมะเร็งแห่งชาติ ที่สะท้อนถึงผลกระทบของมลพิษต่อสุขภาพของผู้คนในจังหวัดระยอง คือ รายงานสถานการณ์อุบัติใหม่ของโรคมะเร็ง ที่ศึกษาอย่างต่อเนื่อง ในปี พ.ศ. 2544-2546 โดยใช้การศึกษาในปี พ.ศ. 2540-2543 เป็นหลัก โดยเฉพาะในเขตอำเภอเมือง พบมะเร็งปอดมากที่สุด โดยในเพศชายเดิมมีค่าเท่ากับ 10.1 ต่อประชากรแสนคน เพิ่มขึ้นเป็น 25.1 และเพศหญิงจากเดิม มีค่าเท่ากับ 7.5 เพิ่มขึ้นเป็น 22.3 และมีค่าสูงที่สุดเมื่อนำไปเปรียบเทียบกับสถิติสถานการณ์อุบัติใหม่ของโรคมะเร็งในจังหวัดอื่นๆ โดย ดร.เพชรรินทร์ ศรีวัตตกุล เจ้าหน้าที่ผู้วิจัยของสถาบันมะเร็งแห่งชาติ ให้ความเห็นว่า ชาวระยองมีความเสี่ยงในเรื่องสารเคมีมากกว่าจังหวัดอื่น

ในจังหวัดระยองยังพบผู้ป่วยที่เกิดมารูปร่างผิดปกติ มีความพิการจนผิดรูปตั้งแต่กำเนิด และโครโมโซมผิดปกติ เพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว จากเดิมในปี พ.ศ. 2540 เท่ากับ 48.2 คนต่อประชากรแสนคน เพิ่มขึ้นเป็น 163.8 คนต่อประชากรแสนคน ในปี พ.ศ. 2548 หรือเพิ่มเป็น 3 เท่าในระยะเวลา 8 ปี โดยที่ความผิดปกติเหล่านี้ มีความสัมพันธ์กับสารอินทรีย์ระเหย (VOC) เช่นกัน และจากรายงานการตรวจสอบสุขภาพคนงานของสาธารณสุขจังหวัดระยอง พบคนงานที่มีอาการผิดปกติในโรงงานเกี่ยวกับสารเคมีอันตราย จำนวนมากเช่นกัน เช่น โรงงาน พีที บีโตรเคมีคอล มีคนงานที่เกี่ยวข้องกับสารเคมี 161ราย มีความผิดปกติ 89 ราย โรงงาน ไทยพลาสติกและเคมีภัณฑ์ มีคนงานที่เกี่ยวข้องกับสารเคมี 237ราย มีความ

ผิดปกติ 88 ราย เป็นต้น และจากการลงตรวจพื้นที่ของอธิบดีกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน นาย ผดุงศักดิ์ เทพหัสดิน ณ อยุธยา พบว่าในจำนวนโรงงานในนิคมฯ ทั้งหมด 65 โรงงาน มี 20 แห่งที่มีความเสี่ยง เท่ากับว่ามีลูกจ้างได้รับความเสี่ยงจำนวน 2,461 คน และพบลูกจ้างอาการผิดปกติ จำนวน 483 ราย คิดเป็นร้อยละ 19 โดยต้องประสานให้แพทย์ชิวอนามัยเข้ามาดูแล

รศ. ดร. เรณู เวชรัชต์พิมล คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากรกล่าวว่า ได้ทำการตรวจเช็บบุแก๊สของคนที่ชุมนุมพบว่ามีความผิดปกติสูง ในระบบสารพันธุกรรม เป็นการสุ่มตรวจผู้ใหญ่จำนวนร้อยละคน เด็กในพื้นที่ 300 คน โดยที่ชุมชนอื่นที่ไม่มีอุตสาหกรรมก็ไม่พบความผิดปกติสูงขนาดนี้ และสูงกว่ากันมาก นอกจากนั้นยังมีการสุ่มตรวจสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ในรอบบริเวณ เช่น หอยแมลงภู กบ เขียด ปู ก็พบความผิดปกติของสารพันธุกรรมด้วยเช่นกัน เหล่านี้มีความสัมพันธ์กับค่า VOC ที่ตรวจพบว่าเกินค่ามาตรฐานที่กำหนดไว้ในอเมริกา และ สุกกิง นันทะวการ ได้กล่าวเสริมว่า มะเร็งมีความซับซ้อนและใช้เวลามาก แต่เราพบว่าโรงงานในนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด มีการใช้สารก่อมะเร็งเยอะมาก เช่น มีการใช้เบนซีน ถึง 6 แสนตันต่อปี เบนซีนเป็นสารที่เชื่อมโยงกับมะเร็งเม็ดเลือดขาว และโรงงานยอมรับว่า มีการรั่วไหลออกไปในอากาศ (ภาคผนวก ข)

อุบัติภัยด้านสารเคมีเกิดขึ้นบ่อยในแต่ละปี ทั้งภายในโรงงานและระหว่างการขนส่ง ข้อมูลในระหว่างปี พ.ศ. 2541 ถึง พ.ศ. 2544 ปรากฏว่า เกิดอุบัติภัยจากโรงงานอุตสาหกรรม ระบบท่อ และรถบรรทุกสารเคมี ภายในพื้นที่พัฒนาอุตสาหกรรมมาบตาพุด จำนวน 13 ครั้ง (เพ็ญโฉม แซ่ตั้ง และวลัยพร मुखสุวรรณ, 2545: คุณหญิงสุธาวัลย์ เสถียรไทย, 2546: 31)

นอกจากการดำเนินงานของอุตสาหกรรมปิโตรเคมีจะกระทบสิ่งแวดล้อมแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อสภาพทางสังคมอีก การเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมอุตสาหกรรมยังได้ส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจ และการดำรงชีวิตของผู้คนเช่นกัน เห็นได้จากการพบผู้ป่วยสภาพจิตใจแปรปรวนในจังหวัดระยองเพิ่มขึ้น รายงานในสถิติโรคในระบบเฝ้าระวังโรค พบว่าอัตราการฆ่าตัวตายในจังหวัดระยอง เท่ากับ 72.17 คนต่อประชาชนแสนคน ซึ่งเป็นอัตราที่สูงที่สุดในประเทศไทย สูงกว่าค่าเฉลี่ยของทั้งประเทศ 11 เท่า เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมอุตสาหกรรม ทำให้ความสัมพันธ์ชุมชนและครอบครัวเริ่มเสื่อมถอย เพราะต้องดิ้น

รณเลียงชีพในระบบเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป เน้นการให้คุณค่าไปที่วัตถุมากขึ้น แทนที่จะเข้าวัดซึ่งเคยเป็นศูนย์รวมจิตใจ ผู้คนกลับพบปะกันในสถานบันเทิง

ในอีกมุมหนึ่งก็คือ ปัญหาเรื่องการกระจุกตัวของรายได้ หากเปรียบเทียบกับชลบุรีแล้วจะพบว่า ชลบุรีมีงานในอุตสาหกรรมหลากหลายกว่าระยองมาก มีโรงงานตั้งแต่เล็กไปใหญ่ ใช้แรงงานจำนวนมาก ในขณะที่ ระยองมีอุตสาหกรรมที่มีมูลค่ามากกว่า แต่เนื่องจากเป็น อุตสาหกรรมขนาดใหญ่เน้นการใช้เทคโนโลยีขั้นสูง มีจำนวน โรงงานน้อยกว่า และเมื่อมีการคำนวณค่าเฉลี่ยรายได้ประจำจังหวัด จะพบว่าค่าเฉลี่ยต่อหัวในจังหวัดระยองมีมากกว่า ทั้งที่ในความจริงมีเพียงผู้ผลิตและพนักงานในโรงงานไม่กี่ราย

จำนวนเงินทุนมหาศาลที่ลงมาให้พื้นที่ได้กลายเป็นเหตุของขัดแย้งและผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มการเมืองท้องถิ่น ทำให้ปัญหาในด้านต่างๆ เช่น มลพิษ สาธารณูปโภค ไม่ได้รับการแก้ไข อีกทั้งเทศบาลเมืองมาบตาพุดไม่มีอำนาจที่จะอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้สร้างโรงงาน เนื่องจากเป็นอำนาจโดยตรง ของ กนอ. มีเพียงโรงงานเล็กๆเท่านั้นที่อยู่ในอำนาจของเทศบาล ทำให้เทศบาลมีบทบาทในปัญหามลพิษจากนิคมอุตสาหกรรมเพียงเป็นผู้ประสานงานทั่วไป และรับขอเรียกร้องจากชาวบ้านเท่านั้น

การพัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมี ที่ตำบล มาบตาพุด ทำให้ตัวเลขที่ใช้แสดงความเจริญเติบโตของจังหวัดระยอง อยู่ในระดับที่สูงมาก แต่สิ่งที่เกิดขึ้นภายในจังหวัดระยองกลับไม่ได้มีความเจริญตามไปด้วย โดยศึกษาเปรียบเทียบกับจังหวัดพัฒนาอุตสาหกรรมอื่นๆ เช่น สมุทรสงคราม ซึ่งมีลักษณะอาชีพใกล้เคียงกับระยองก่อนการพัฒนาอุตสาหกรรม คือ มีอาชีพเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ เช่น ประมง เกษตรกรรม พบว่าจังหวัดระยองมีผลิตภัณฑ์มวลรวมสูงกว่าสมุทรสงครามถึง 10 เท่า แต่กลับพบปัญหาหนี้สิน ครัวเรือนยากจน เด็กถูกทิ้ง ปัญหามลพิษ ผู้ป่วยเอดส์ รายใหม่ มีสัดส่วนมากกว่าจังหวัดสมุทรสงคราม จากการศึกษาโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ หรือ United Nation Development Program (UNDP) ได้จัดอันดับความก้าวหน้าในการพัฒนามนุษย์โดยรวมให้จังหวัดระยอง อยู่ในอันดับที่ 21 ต่ำกว่าจังหวัดสมุทรสงครามที่อยู่ในอันดับที่

ตารางที่ 3.3 ตารางเปรียบเทียบการพัฒนาในด้านสังคมของจังหวัดระยองกับจังหวัดสมุทรสงคราม และทั้งประเทศ

รายการ	ระยอง	สมุทรสงคราม	ประเทศไทย
ผลิตภัณฑ์มวลรวมต่อหัว (บาท)	691,093	61,331	101.304
สัดส่วนครัวเรือนความยากจน (ร้อยละ)	5.60	4.86	11.25
สัดส่วนครัวเรือนที่มีหนี้สิน (ร้อยละ)	66.0	44.5	66.4
สัดส่วนครัวเรือนที่เผชิญมลพิษ (ร้อยละ)	8.2	0.6	4.7
อัตราเด็กที่ถูกทอดทิ้งต่อประชากร 1 พันคน	2.3	0.6	2.5
อัตราศึกษาเสพติดต่อประชากร 1 พันคน	3.18	2.68	1.70
อัตราผู้ป่วยเอดส์รายใหม่ต่อประชากร 1 แสนคน	15.8	1.0	3.3
อันดับการพัฒนามนุษย์โดยรวม	21	14	-

ในจังหวัดระยองการพัฒนาขาดสมดุลอย่างชัดเจนและได้นำไปสู่ปัญหาที่หลบซ่อนไว้อย่างมากมาย ถ้าการพัฒนาที่อ้าง ทฤษฎีการพัฒนาเพื่อทดแทนการนำเข้าสินค้าในหลายๆสาขาพร้อมกัน เพื่อทำลายวงจรอุบาทว์ (Vicious Circle) ของความยากจน (รายได้ต่ำ > การออมต่ำ > การลงทุนต่ำ > ผลผลิตแรงงานต่ำ > รายได้ต่ำ >) (Nurkse, 1969: วรรวิทย์, 2535) จากข้อมูลข้างต้นเห็นได้อย่างชัดเจนว่า การพัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมีในประเทศไทยเพื่อทดแทนการนำเข้าสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้อง แม้จะประสบความสำเร็จในการเพิ่มระดับการสะสมทุนอย่างมาก แต่กลับไม่ได้ทำให้ทุกคนหลุดพ้นจากวงจรอุบาทว์

4.3 ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในธุรกิจปิโตรเคมี

การพัฒนาอีกนัยหนึ่งก็คือ เป็นกำหนดรูปแบบการจัดสรรทรัพยากรของประเทศที่มีอย่างจำกัด โดย รัฐซึ่งมีอำนาจในการกำหนด กฎระเบียบ ใช้สิทธิในฐานะตัวแทนของประชาชนจัดสรรทรัพยากรของประเทศ รัฐจึงมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางการพัฒนาของสังคมผ่านการพัฒนา แม้ว่าใน แนวคิดของพลังถ่วงดุลได้อธิบายวิวัฒนาการของอำนาจผูกขาดที่เกิดจากการแข่งขันอย่างเสรี และความจำเป็นที่ รัฐ ต้องเข้ามากระตุ้นความต้องการในระบบเศรษฐกิจ ผ่านการลงทุน ยิ่งไปกว่านั้นยังกล่าวถึงปัญหาของอำนาจรัฐในระบบเศรษฐกิจ

ในกรณีการพัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมีของไทย รัฐมีบทบาทสำคัญอย่างมาก ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับกลุ่มธุรกิจอุตสาหกรรมปิโตรเคมี เป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ นั่นก็คืออำนาจรัฐ และอำนาจผูกขาดตลาดทางเศรษฐกิจ ดังนั้น ในส่วนนี้ จะแสดงความสัมพันธ์เชิงอำนาจในธุรกิจปิโตรเคมี นอกจากนั้นยังแสดงให้เห็นถึงสาเหตุและกระบวนการรวมตัวของชุมชนในการสร้างพลังขึ้นมาโดยหวังว่าจะสามารถถ่วงดุลกับอำนาจที่ยิ่งใหญ่ทั้งสองนี้ได้

4.3.1 รัฐกับธุรกิจปิโตรเคมี

ความต้องการผลิตภัณฑ์ปิโตรเคมีในตลาด ทำให้เอกชน เข้ามาลงทุนทำการจัดจำหน่าย เป็นไปตามหลักการค้าอย่างเสรี การแข่งขันในธุรกิจ ทำให้ผู้ประกอบการที่เชี่ยวชาญที่สามารถยึดส่วนแบ่งในตลาดได้มาก จนกระทั่ง รัฐได้เข้ามาสนับสนุนให้ธุรกิจปิโตรเคมี เกิดขึ้นอย่างเต็มรูปแบบในประเทศ เนื่องจากค้นพบก๊าซธรรมชาติ ซึ่งเป็นวัตถุดิบในอุตสาหกรรมปิโตรเคมี รัฐจึงได้วางแผนการใช้ทรัพยากรนี้ให้ได้ประโยชน์สูงสุด โดยผลักดันให้เกิดอุตสาหกรรมปิโตรเคมีครบวงจร รัฐเข้าไปมีบทบาทสำคัญในธุรกิจปิโตรเคมี ในฐานะเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติ รัฐหวังว่าการสนับสนุนอุตสาหกรรมปิโตรเคมี จะเป็นกลไกทางเศรษฐกิจที่สำคัญในการช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในประเทศได้ และอุตสาหกรรมปิโตรเคมี กลับมีอำนาจทางเศรษฐกิจที่มากเพียงพอที่จะต่อรองผลประโยชน์กับรัฐในเวลาต่อมา ต่อไปนี้เป็นข้อเท็จจริงที่ปรากฏในอุตสาหกรรมปิโตรเคมีของไทย

ธุรกิจปิโตรเคมี ในประเทศไทย

การค้าผลิตภัณฑ์ปิโตรเคมีเกิดขึ้นในประเทศไทย มามากกว่า 50 ปี ในยุคเริ่มแรกเป็นการดำเนินการของเอกชนไม่มีรัฐเข้ามาเกี่ยวข้อง มีผู้นำเข้า เม็ดพลาสติก (ผลิตภัณฑ์ปิโตรเคมีขั้นปลาย) และการจัดจำหน่ายต่อ เรียกกันว่า ผู้ค้าส่ง หรือ ยี่ปิว ซึ่งในขณะนั้นมีผู้สนใจเข้ามาในวงการนี้หลายราย มีบางรายที่สามารถดำเนินธุรกิจสำเร็จมาด้วยดี จนถึงปัจจุบัน เช่น ห้างเสี่ยกแข็ง ซึ่งมีเจ้าแกล่เสี่ยก หรือ นาย ไพศาล ฉัตรเลขวนิช เป็นเจ้าของ เป็นต้น ไพศาล เล่าถึงการค้าเม็ดพลาสติกในเวลานั้นว่า ห้างเหรียญชัย เป็นผู้นำเข้าเม็ดพลาสติกจากต่างประเทศ เช่น จาก บริษัท ICI บริษัท มอนซานโต้ เป็นต้น มีวิธีเรียกและวิธีจำพลาสติกแต่ละชนิดไม่เหมือนกัน เช่น เรียก ไนลอน โพลีสไตรีน (PS) ว่า เหม่งแป๊ะ เป็น

ภาษาจีนแปลว่า ชาวไฮ หรือเรียก โพลีสไตรีนทนแรงกระแทกสูง(HIPS) ว่า ปี้วะแห่วนึ่ง ซึ่งแปลว่า กิ่งอ่อนกิ่งแข็ง เป็นต้น และความต้องการผลิตภัณฑ์ปิโตรเคมีในระยะนั้นมีสูงมาก การนำเข้าจึงเพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วย มีการนำเข้าจากแหล่งอื่น เพิ่มเติมเช่น จากสิงคโปร์ มีการนำเข้า โพลีสไตรีนเป็นก้อนๆ อยู่ในถัง 200 ลิตร เมื่อมาถึงเมืองไทยก็นำไปทุบ จะได้ผลสำหรับนำไปหลอมขึ้นรูปเป็นหวี ของเล่นเด็ก ชาม จานรองถ้วย ตะเกียบ ฯลฯ โอกาสการเติบโตทางธุรกิจของ ไทสาล เกิดขึ้นจากการพบกับ สว่าง เลาทัย (ต่อมาเป็น ประธานบริษัท ศรีกรุงวัฒนา จำกัด) ซึ่งในขณะนั้น เป็นลูกจ้างของบริษัท IWAI นำเข้าสินค้าจากญี่ปุ่น ในระยะแรก สว่าง ช่วย ไทสาล นำเข้าโพลีเอททีลีน เนื่องจาก ไทสาล ไม่มีเงินทุนพอที่จะเปิด L/C (Letter of Credit) ด้วยตัวเอง ไทสาล อาศัยความรู้ประกอบกับความชำนาญ ที่ได้จากการทำงานในวงการนี้มานาน ทำการค้าจนมีจากการจำหน่ายได้ในระดับ 10-20 ตันต่อเดือน และเข้ามาค้าขายเม็ดพลาสติกเอง เมื่อประมาณปี พ.ศ.2503-2504 จนเป็นที่รู้จักของผู้นำเข้า เช่น ยูเนี่ยนคาร์ไบค์ และ คิวเคมิกอล และสามารถเปิด L/C ได้ด้วยตนเองในเวลาต่อมา ภายในเวลา 7-8 ปี ธุรกิจนำเข้าเม็ดพลาสติกของไทสาล ก็มี ส่วนแบ่งการตลาดร้อยละ 10 ประกอบกับสภาพตลาดที่ขยายตัวก็มีส่วนช่วยให้ ธุรกิจของ ไทสาล เติบโตเป็นเงาตามตัว (สถาบันปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย:19)

ในช่วงแรกของอุตสาหกรรมปิโตรเคมี เอกชนดำเนินธุรกิจในฐานะผู้นำเข้าและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ปิโตรเคมี เพื่อตอบสนองความต้องการภายในที่เพิ่มสูงขึ้นในขณะนั้น

รูปการแข่งขันในตลาด ด้วยการนำเข้าและจัดจำหน่ายเป็นรูปแบบที่ไม่มี ความลับซับซ้อน ตลาดการค้าของ ไทสาล จึงมีผู้เข้าร่วมด้วยได้ไม่ยาก นั่นคือ บริษัท ศรีเทพไทย จำกัด ที่มีเจ้าของชื่อ สรสินธุ ไตรจักรภพ หนึ่งในผู้ที่ก่อร่างสร้างธุรกิจพร้อมกับ ไทสาล นั้นเอง การแยกตัวออกมาตั้ง บริษัท ศรีเทพไทย แม้จะทำธุรกิจเหมือนกัน แต่กลับไม่ได้เป็นคู่แข่งกัน ดังคำที่ สรสินธุ กล่าวว่า “ลูกค้าบางรายอยากให้ผมขึ้นมาเป็นคู่แข่งกับ ไทสาล แต่ผมคิดว่า ไม่ใช่คู่แข่ง มันเป็นการขยายขอบเขตของธุรกิจทางด้านนี้ให้กว้างออกไป”

ในขณะนั้น บริษัท ศรีเทพไทย จำกัด และ เลียกเซ็ง (ธุรกิจของ ไทสาล) เป็นผู้ค้าส่ง เป็นผู้ผลิตเม็ดพลาสติกรายใหญ่ แต่เลียกเซ็ง สามารถซื้อ เม็ดพลาสติกที่ผลิตในประเทศ จาก โรงงานของบริษัท แปซิฟิค พลาสติก ในราคาที่ต่ำกว่า เนื่องจากบริษัท แปซิฟิค ได้รับ

การส่งเสริมการลงทุนจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน จึงสามารถจัดจำหน่ายได้ในราคาที่ต่ำกว่าผู้นำเข้าจากต่างประเทศ บริษัท ศรีเทพไทย จึงตัดสินใจตั้งโรงงานผลิตเม็ดพลาสติกขึ้นมาเอง โดยเห็นว่าการผลิตขายเองน่าจะได้กำไรพอสมควร โรงงานของศรีเทพไทย ไม่ได้รับการส่งเสริมการลงทุนจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (BOI) เนื่องจากได้ให้ความคุ้มครองรายอื่นก่อนหน้านี้ไปแล้ว

ในช่วงแรก ของธุรกิจปิโตรเคมีในประเทศ เป็นไปตามกลไกการแข่งขันในตลาด มีโรงงานปิโตรเคมีเกิดขึ้นได้แม้ไม่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐเลย

อำนาจเป็นสิ่งที่น่าสนใจที่นักธุรกิจแสวงหา ขนาดของการลงทุนและจำนวนการจ้างงานขนาดใหญ่แสดงให้เห็นถึงอำนาจทางเศรษฐกิจ การเติบโตของ บริษัท ไทยพลาสติกและเคมีภัณฑ์ จำกัด (TPC) และ บริษัท อุตสาหกรรมปิโตรเคมีกัลไทย จำกัด (TPI ในปัจจุบันคือ IRPC) ก็เช่นกัน โอกาสทางธุรกิจบวกกับสายสัมพันธ์ทางการเมืองได้ปูทางให้ TPC และ TPI เป็นธุรกิจเอกชนที่มีอำนาจมากในอุตสาหกรรมปิโตรเคมีของไทย ยิ่งไปกว่านั้น การมีโอกาสได้ดำเนินธุรกิจขนาดใหญ่ของบริษัททั้งสอง ยังก่อให้เกิดความรู้ความเชี่ยวชาญในธุรกิจปิโตรเคมี และความเชี่ยวชาญนี้เอง ได้กลายมาเป็นอำนาจการผูกขาดตลาดอีกชนิดหนึ่ง ความต้องการผลิตภัณฑ์ปิโตรเคมีในขณะนั้นมีสูงมาก และแบ่งตามคุณสมบัติของผลิตภัณฑ์ ขึ้นอยู่กับเทคนิคการผลิต โดยในช่วงเริ่มต้น TPC มุ่งไปที่ โพลีไวนิลคลอไรด์ (Polyvinylchloride: PVC) ในขณะที่ TPI มุ่งไปที่ โพลีเอททิลีน (Polyethylene :PE) กล่าวได้ว่าเป็นการแบ่งตลาด ตามคุณสมบัติของผลิตภัณฑ์ปิโตรเคมี

TPC เป็นผู้บุกเบิกวงการอุตสาหกรรมปิโตรเคมี มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2509 โดย จรูญ เอื้อชูเกียรติ เป็นผู้มืบทบาทสำคัญในการก่อตั้ง TPC จรูญ เกิดในปี พ.ศ. 2452 ในแถบมณฑลทวายตุง ตอนใต้ของจีน หลังจากสะสมประสบการณ์การทำงานในบริษัท เรือขนส่งสินค้า ทั้งในและต่างประเทศ จรูญ เริ่มธุรกิจของตนเอง โดยการค้าขายสินค้ากับประเทศข้างเคียง และได้หันมาดำเนินการค้าข้าวเป็นสินค้าหลัก เนื่องจากได้รับคำชักชวนจากเลื่อน บัวสุวรรณ ผู้ใกล้ชิดกับ กลุ่มชอชราชครู โดยร่วมกันค้าข้าวใน นามบริษัท ทหารสามัคคี จำกัด ยุคนั้นการส่งออกข้าวอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาล

จรรยา ยังดำเนินธุรกิจ ยังมีประสบการณ์บารมี และฐานะทางการเงิน เพิ่มขึ้น จนสามารถลงทุน ก่อตั้งบริษัท โรงกลั่นน้ำมันไทย จำกัด (ไทยออยล์ ในปัจจุบัน) ได้ ซึ่งในเวลานั้น รัฐบาลของ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ชักชวนให้เอกชนเข้ามาลงทุนในกิจการกลั่นน้ำมัน นับเป็นก้าวแรกของ จรรยา ในการเข้าสู่อุตสาหกรรมปิโตรเคมี และจากความสำเร็จของกิจการกลั่นน้ำมัน ประกอบกับคำแนะนำของ ทวี ชินตระกุล ผู้ใกล้ชิดกับจอมพล ประภาส จารุเสถียร ทำให้จรรยา กล้าลงทุนในอุตสาหกรรมปิโตรเคมี

การผลิต PVC ต้องผลิตไวนิลคลอไรด์โมโนเมอร์ หรือ VCM ขึ้นมาก่อน ซึ่งต้องอาศัยแคลเซียมคาร์ไบด์ (CaC_2) โดยเริ่มแรก TPC ตั้งใจจะผลิตเอง แต่เมื่อไปดูการผลิตที่ไต้หวันพบว่าการผลิตแคลเซียมคาร์ไบด์เป็นปัญหากับ สิ่งแวดล้อม จึงตัดสินใจนำเข้าแทน และสร้างท่าเรือขึ้นเพื่อรองรับการนำเข้า การผลิต PVC ในระยะแรกมีคุณภาพต่ำและต้นทุนสูง ไม่สามารถแข่งขันกับ PVC ที่นำเข้าจาก ญี่ปุ่น ที่มีเครื่องใช้ในประเทศได้ TPC จึงปรับกลยุทธ์ ป้อนสินค้าให้ลูกค้าบางราย ที่ต้องการ PVC ที่มีคุณภาพที่เหมาะสมกับเครื่องฉีดพลาสติกของเขา

การสร้างโรงงาน TPC ที่ อำเภอ พระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ได้จุดประกายให้ เขาว์ เขาว์ขวัญอิน ซึ่งเป็นผู้บริหาร โรงกลั่นน้ำมันไทย ในขณะนั้น เสนอโครงการ อุตสาหกรรมปิโตรเคมี ครบวงจร ต่อคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน โดยมีนาฬิกาเป็นวัตถุค้ำประกันไป ยังอุตสาหกรรมปิโตรเคมี ขึ้นต้นจนไปถึงขั้นปลาย ให้จัดสร้างขึ้นที่ อำเภอก ศรีราชา จังหวัดชลบุรี ซึ่ง ยศ เอื้อชูเกียรติ เชื่อว่า ทำแบบค่อยเป็นค่อยไปจากปลายทางย้อนไปสู่ต้นทาง (Backward integration) จะเหมาะสมกว่า (41)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2527 TPC ได้เข้าร่วมโครงการพัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมีในระยะที่ 1 (NPC I) โดยร่วมถือหุ้นในบริษัท ปิโตรเคมีแห่งชาติ จำกัด (มหาชน) จำนวน ร้อยละ 4.6 การลงทุนในโครงการ NPC I ซึ่งรัฐบาลสนับสนุนเอกชนดำเนินการร่วมกับภาครัฐ โดยให้แรงจูงใจว่า แต่ละผลิตภัณฑ์จะมีผู้ผลิตเพียงรายเดียว (One man One product) เป็นเวลา 8 ปี ทั้งนี้ยังรวมไปถึงการคุ้มครองด้วยมาตรการทางภาษี หากถูกทุ่มตลาดจากต่างประเทศด้วย 45

ในส่วนของ PE แม้ว่าในขณะนั้นการนำเข้า PE ทำได้ง่ายและดูเหมือนจะไม่มี ความจำเป็นที่จะต้องผลิตเองภายในประเทศ แต่ในที่สุด บริษัท อุตสาหกรรมปิโตรเคมี กัล ไทย จำกัด (มหาชน) ก็เป็นรายแรกที่เปิดโรงงานผลิต PE ภายในประเทศ ประชัย เลี่ยวไพ รัตน์ อดีตประธานคณะกรรมการเจ้าหน้าที่บริหารของ TPI กล่าวว่า ตระกูล เลี่ยวไพรัตน์ ได้ย้ายจาก เมืองจีน เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารของแผ่นดินพระเจ้าอยู่หัวไทย มากกว่า 1 ชั่วโมงแล้ว โดยตั้งรกรากอยู่ที่จังหวัดสระบุรี ด้วยการนำของมีค่ามาจากเมืองจีน ตระกูลเลี่ยวไพ รัตน์ จึงสามารถก่อสร้างโรงสีข้าว นับเป็นธุรกิจที่สอดคล้องกับสถานะเศรษฐกิจไทยใน เวลานั้น ที่ รายได้หลักของประเทศมาจากภาคเกษตรกรรม ธุรกิจโรงสีข้าวสร้างรายได้ ให้กับครอบครัวเป็นอย่างดีจาก นั้น ปู่ของประชัย ได้ส่งลูกชายคือ พร เลี่ยวไพรัตน์ ไป ศึกษาต่อที่ เมืองเซี่ยงไฮ้ ประเทศจีน พร เมื่อกลับจากเมืองจีน ก็เริ่มขยายกิจการโรงสี อย่าง รวดเร็ว จนกระทั่งชื่อเสียงเขาเป็นที่ รู้จักดีทั้งของ ชนากา และ เพื่อนนักธุรกิจอื่นๆ เช่น กลุ่มของ ประมาณ อติเรกสาร ความใกล้ชิดมากถึงขั้น ร่วมลงทุนสร้าง ธุรกิจโรงงานทอผ้า

แม้ไม่อาจบอกได้ว่า ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับแนวโน้มการค้นพบก๊าซธรรมชาติในอ่าว ไทย มีส่วนทำให้ พร เตรียมส่งลูกชายของตนไปศึกษา วิศวกรรมเคมี แต่ที่ปรากฏชัด ตาม คำกล่าวของ ดร. สิปปนนท์ เกตุทัต อดีตผู้จัดการใหญ่ บริษัท ปิโตรเคมีแห่งชาติ จำกัด (มหาชน) ก็คือ พร เป็นผู้ที่มาสายตาวาวไกล และด้วยสายตาที่ ยาวไกล และเชื่อมั่นในความ ตั้งใจของลูกๆ ที่จบการศึกษาจากต่างประเทศ โดยเฉพาะลูกชายคนที่ 3 คือ ดร.ประมวล เลี่ยวไพรัตน์ ที่ สำเร็จการศึกษาจาก Massachusetts Institute of Technology (MIT) เหล่านี้ ทำให้ พร ตัดสินใจก่อตั้ง TPI เพื่อดำเนินธุรกิจปิโตรเคมี ซึ่งในขณะนั้นความต้องการ PE ในตลาดขยายตัว ร้อยละ 8 ต่อปี จากจุดนี้ชี้ให้เห็นว่า การตัดสินใจลงทุนสร้าง โรงงานผลิต PE ของ TPI ส่วนหนึ่งมาจากความหวังว่า สามารถหา วัตถุดิบ ได้แก่ ก๊าซธรรมชาติได้ ภายในประเทศนั่นเอง ในมุมมองของ ประชัย เห็นว่า วัตถุดิบที่มีต้นทุนถูกที่สุดในการผลิต PE ก็คือ ก๊าซธรรมชาติ แต่ยังไม่มีความมั่นใจว่าจะสามารถนำก๊าซธรรมชาติขึ้นมาใช้เมื่อไร ต่อเมื่อการเจรจาซื้อขายระหว่างผู้ค้นพบก๊าซธรรมชาติกับ การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ดำเนินการแทนรัฐบาล) เป็นผลสำเร็จ ก็คงมีการการพัฒนา นำก๊าซธรรมชาติขึ้นมาใช้อย่าง จริงจัง

รัฐบาลของ พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ให้ความสำคัญในด้านพลังงานมาก มี การกำหนดนโยบายพลังงานที่สำคัญต่างๆ แต่ในส่วนของอุตสาหกรรมปิโตรเคมี กลับเป็น เรื่องใหม่สำหรับประเทศไทย แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ.

2520-2524) จึงยังไม่มีเตรียมความคิดสำหรับอุตสาหกรรมปิโตรเคมีไว้ และด้วยสภาพเศรษฐกิจที่เกิดจากวิกฤติน้ำมัน ครั้งที่ 2 ส่งผลกระทบอย่างกว้างขวาง มีภาวะเงินเฟ้อเกิดขึ้นทั่วไป คนว่างงานเพิ่มขึ้น มีภาวะค่าใช้จ่ายเกินตัวในทุกระดับ การค้าดุลการค้าเฉลี่ยสูงถึง 45,000 ล้านบาทต่อปี เมื่อเทียบกับแผนพัฒนาฉบับที่ 3 ที่ขาดดุล 13,000 ล้านบาทต่อปี

สถานการณ์บีบให้เร่งเวลาการแก้ปัญหาของรัฐบาลต้นลง จึงมีการเร่ง พัฒนาแหล่งพลังงานในประเทศขึ้นมาใช้งาน เพื่อลดการขาดดุลการค้าน้ำมันเป็นการเร่งด่วน รัฐเน้นไปที่ผลประโยชน์จากการมีพลังงานใช้ภายในประเทศ แต่เอกชนเห็นผลประโยชน์จากอุตสาหกรรมปิโตรเคมี ความฝันที่จะมี อุตสาหกรรมปิโตรเคมีครบวงจร ที่มีความต่อเนื่อง มีโรงงานอุตสาหกรรมขั้นต้นไปจนถึงขั้นปลาย ต่อเนื่องกัน โครงการ เซาว์ เซาว์ ขวัญยืน เป็นผู้ริเริ่ม โดย เซาว์ คาดว่าที่ตั้งโรงงานจะอยู่ในบริเวณ สนามกอล์ฟปัญญา รีสอร์ทในปัจจุบัน เพียงแต่ อุตสาหกรรมของเซาว์ อาศัย นาฬิกาเป็นวัตถุดิบ ไม่ได้เน้นไปที่ก๊าซธรรมชาติ โครงการนี้ใช้เงินทุนมหาศาล เซาว์ จึงของการสนับสนุนจาก คณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน ชีระ ภาณุพงษ์ อดีตคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน เป็นผู้ที่รับรู้เรื่องนี้มาตลอดกล่าวว่า ช่วงนั้น สกท. ยังไม่รู้จักอุตสาหกรรมปิโตรเคมี หากมีการขอรับการส่งเสริมฯ จะมีการพิจารณาเป็นเรื่อยๆ “การขอรับการส่งเสริมจากกลุ่มของ เซาว์ นับเป็นครั้งแรกที่คณะกรรมการรู้จักคำว่า โพลีเอททิลีน คณะกรรมการบางท่าน ถามว่าอย่างนี้ชาวบ้านจะทำอย่างไร ถ้าหากขายใบทองไม่ได้” ชีระ กล่าวต่อว่า ผมต้องทำเรื่องเสนอเข้าไปอีกหลายครั้ง รวมถึงมีการเดินทางไปดูโรงงานที่ญี่ปุ่น จนในที่สุด คณะกรรมการส่งเสริมก็อนุญาตที่จะส่งเสริมโครงการนี้ แต่ด้วยความซับซ้อนของโครงการที่มีส่วนประกอบหลายฝ่ายการเจรจาจึงใช้เวลานาน ทำให้บริษัท มิดชูข เปลี่ยนใจไปลงทุนที่อิหร่านแทนประเทศไทย ซึ่งภายหลังโรงงานของมิดชูขในอิหร่าน ถูกทำลายจากสงคราม ปัญหามากมายรุมเร้าทำให้ความฝันของ เซาว์ ต้องหยุดชะงัก และจังหวะนี้เอง TPI เห็นว่า โครงการของ เซาว์ หากไม่สามารถเกิดขึ้นได้ รัฐบาลน่าจะเปิดโอกาสให้ผู้สนใจรายอื่น แทนที่จะปล่อยให้มีการต่ออายุโครงการเดิมออกไป

การสวมแทนใบอนุญาตเดิมนั้นเป็นเรื่องยุ่งยากมาก TPI จึงรอการตัดสินใจใหม่ของรัฐบาล ในเวลานั้น ทั้งธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ต่างไม่มั่นใจว่า โครงการที่ดำเนินการโดยคนไทยจะสำเร็จ

ประชัยกล่าวว่า “โชคดีที่ท่านนายก เกรียงศักดิ์ บอกว่า ถ้าไม่ให้เราทำแล้วใครจะทำ เพราะต่างประเทศก็ไปที่อื่นหมดแล้ว” โอกาสจึงตกเป็นของ TPI และจากทรศนะส่วนตัวของ ชีระ ภาณุพงษ์ เห็นว่า TPI เป็นผู้มองการณ์ไกล มีการเตรียมสถานที่ไว้มาก เตรียมสร้างทำเรื่องเอง ผู้บริหาร TPI เป็นคนหนุ่มที่มุ่งมั่น และมีฐานสนับสนุนทางการเงินด้วย ทั้งนี้ อดีตเลขาธิการ สกท. ยังได้แสดงความห่วงใยการดำเนินกิจการของ TPI ไว้ค่อนข้างน่าสนใจว่า “มีอยู่ช่วงหนึ่งราคาจากต่างประเทศไม่เป็นธรรมกับ TPI เพราะก่อนที่ที่จะผลิตคาดการณ์ราคาจะเป็นแบบนี้ แต่พอเริ่มผลิต ราคากลับเป็นอีกแบบ ต่างประเทศส่งของเขามาขายราคาถูก ดังนั้นจึงควรเก็บค่าธรรมเนียบพิเศษเพื่อให้ความคุ้มครองแก่ผู้ผลิตภายในประเทศ แต่ก็มีผู้ที่เดือดร้อนหลายราย ทั้งผู้นำเข้าและผู้ใช้ จากการเก็บค่าธรรมเนียบพิเศษนี้ แต่ถ้าอุตสาหกรรมที่ผลิตภายในประเทศไม่ได้รับการคุ้มครอง ก็จะถูกญี่ปุ่นท่วมตลาด ทำให้ TPI อยู่ในฐานะเปราะบาง เราไม่แน่ใจว่าจะเป็นการช่วยมากไปหรือไม่ ความรู้ของเราเองก็ยังไม่มากพอ แต่คิดว่าการเก็บค่าธรรมเนียบพิเศษนั้น ไม่ผิด เพียงแต่อาจจะสูงไปเท่านั้น” 68

แต่สำหรับผู้ที่คล่ำหวอดอยู่ในธุรกิจนี้ เช่น ยศ เอื้อชูเกียรติ แม้เอาใจช่วย TPI แต่ก็มีความวิตกกังวลในเรื่องการหาวัตถุดิบ โครงการของ เขาว์ อาศัย นาฟธาที่ได้จากการถั่นน้ำมัน แต่ TPI ต้องใช้เอททิลีน ยศ กล่าวว่า มันค่อนข้างเสี่ยง ต่อมา ประชัย ให้ความกระจ่างในกรณีนี้ว่า เขามีความมั่นใจว่า ก๊าซธรรมชาติต้องถูกพัฒนาขึ้นมาใช้อย่างแน่นอน โดยต้องขึ้นฝั่งที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของ ทำให้ TPI ตัดสินใจซื้อที่ดินในบริเวณนี้ไว้หลายจุด โดยเฉพาะ ตำบล เริงเนิน ซึ่งเป็นจุดที่เหมาะสมสำหรับการทำท่าเรือน้ำลึก

TPI ได้ทำหนังสือถึง ดร. จรรย์ องตฤติ ผู้อำนวยการองค์การก๊าซธรรมชาติ (อกธ.) เพื่อซื้อก๊าซธรรมชาติมาแยกอีเทนออกเอง และจะนำไปวัตถุดิบผลิตเอททิลีนต่อไป และ อกธ. ก็มีหนังสือตอบกลับมาว่าไม่ขัดข้อง เนื่องจากในเวลานั้น แนวคิดเรื่องการใช้ประโยชน์จากก๊าซธรรมชาติยังไม่ชัดเจน โดยส่วนใหญ่คาดว่าถูกนำไปผลิตกระแสไฟฟ้าเป็นหลัก แต่ในที่สุดก็ยังไม่ได้มีการซื้อก๊าซธรรมชาติ เพราะรัฐบาลได้ จัดรวม อกธ. เข้าไว้กับการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย ในปลายปี พ.ศ.2521 เพื่อศึกษาอย่างละเอียดถึงการนำก๊าซธรรมชาติมาแยกใช้ได้ประโยชน์ในการผลิตกระแสไฟฟ้าและอุตสาหกรรมต่างๆ แม้มีอุปสรรคมีมากมายแต่ในที่สุด โรงงาน TPI ก็เปิดดำเนินการในปี พ.ศ. 2525 นับเป็นโรงงานผลิต เม็ดพลาสติก LDPE แห่งแรกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ก่อนหน้า ปีพ.ศ. 2523 รัฐเป็นเพียงผู้สนับสนุนส่งเสริมด้านการลงทุนให้แก่ อุตสาหกรรมปิโตรเคมีเท่านั้น แต่หลังจากปี พ.ศ. 2523 รัฐบาลก้าวเข้ามาบทบาทสำคัญใน อุตสาหกรรมปิโตรเคมีมากขึ้น

เศรษฐกิจโลกและเศรษฐกิจไทยในขณะนั้นมีการเติบโตอย่างรวดเร็ว ภาคอุตสาหกรรมมีบทบาทและสัดส่วนทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นทดแทนภาคเกษตร ซึ่งมี แนวโน้มลดลง การค้นพบก๊าซธรรมชาติ ได้สร้างความหวังให้รัฐบาลว่าเป็นฐานที่สำคัญ ช่วยสนับสนุนภาคอุตสาหกรรมในด้านพลังงานและวัตถุดิบได้ ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลจึงได้ วางแผนเพื่อจัดระบบเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประเทศ ดังนั้น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) จึงเป็นช่วง สำคัญของการเปลี่ยน โครงสร้างทางเศรษฐกิจ เป้าหมายหลักที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ การ นำก๊าซธรรมชาติขึ้นมาใช้ทดแทนน้ำมันที่ต้องนำเข้าจากต่างประเทศ และส่งเสริมความ มั่นคงด้านพลัง ผลิตต้นทุนของอุตสาหกรรม และเกี่ยวข้องกับการพัฒนาก๊าซธรรมชาติคือ การวางแผนพัฒนาอุตสาหกรรมที่ต่อเนื่องจากก๊าซธรรมชาติ นั่นก็คือ อุตสาหกรรมปิโตร เคมี

แผนการนำก๊าซธรรมชาติขึ้นมาใช้เริ่มต้นจาก การวางท่อก๊าซจากกลางทะเลมาขึ้น ฟุ้งที่ บ้านหนองแฝบ ตำบลมาบตาพุด จังหวัดระยอง ความยาวประมาณ 425 กิโลเมตร และ กลายเป็นที่ตั้งของ นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ที่ตั้งของ โรงแยกก๊าซ และกลุ่ม อุตสาหกรรมปิโตรเคมี ในปัจจุบัน แล้วต่อแนวท่อบนบกไปยังโรงไฟฟ้าบางปะกง อีกเป็น ระยะทาง 170 กิโลเมตร การวางท่อแล้วเสร็จเมื่อประมาณเดือน สิงหาคม พ.ศ. 2524 โดยมี การทดลองส่งก๊าซธรรมชาติอย่างเป็นทางการจากอ่าวไทยไปยังโรงไฟฟ้าบางปะกง เมื่อ วันที่ 12 กันยายน พ.ศ. 2524 โดยมีพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรี เป็นผู้เปิด วาล์วประวัติศาสตร์ “นำความโชคดีช่วงชั่วเวลามาสู่ชาวไทย”

หลังจากการส่งก๊าซธรรมชาติเพื่อใช้เป็นพลังงาน เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ปตท. เริ่มมองถึงงานต่อเนื่อง ซึ่งการใช้ก๊าซธรรมชาติเพื่อให้ได้พลังงานอย่างเดียวนั้น เปรียบ เหมือนกับ เอาไม้สักไปทำฟืน ดังนั้นขั้นตอนต่อไป คือ การหาวัตถุดิบ (Feedstock) ให้ อุตสาหกรรมปิโตรเคมี โดย ปตท. ทำการศึกษา และเห็นว่าควรเริ่มด้วยการจัดตั้ง โรงแยก ก๊าซขนาดวันละ 350 ลูกบาศก์ฟุต 2 โรง ที่ ตำบล มาบตาพุด พร้อมทั้งควรมีท่าเทียบเรือ

และคลังสำรองผลิตภัณฑ์ที่ เหลลมฉบั้ง อำเภอ ศรีราชา จังหวัด ชลบุรี และระบบท่อย่อย เชื่อมโยง ระหว่าง สองบริเวณนี้

ในเดือนสิงหาคม พ.ศ.2523 คณะกรรมการ ปตท. ซึ่งมีพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรีเป็นประธาน มีมติให้ ปตท. เร่งรัดดำเนินการตามแผนทันที โดยจัดส่งแผน โครงการไปยังสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งใช้เวลา พิจารณาอีก 5 เดือน และนำเข้าสู่การประชุมคณะรัฐมนตรี จากนั้นได้รับการอนุมัติให้ ดำเนินการตามแผนที่กำหนดไว้ในเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.2524 โดยให้ก่อสร้างโรงแยกก๊าซ ขึ้นเพียงโรงเดียวก่อนที่ ตำบล ท มาบตาพุด (สถาบันปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย, 2546: 86)

ในที่สุดความฝันของ เซาว์ เซาว์ขวัญขึ้น ที่จะสร้างอุตสาหกรรมปิโตรเคมี ครบ วงจรก็เริ่มก่อรูป เพียงแต่เป็นโครงการที่ดำเนินการ โดย รัฐ แทนที่จะเป็นการลงทุนใน ภาคเอกชน รูปร่างของโครงการชัดเจนขึ้น เกิดจากการผลักดันอย่างเต็มที่ของผู้นำรัฐบาล ในขณะนั้น และจากการทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยมีเงื่อนไขความจำเป็นที่ ประเทศต้องมีแหล่งพลังงานเป็นเงื่อนไข

ทิศทางและเป้าหมายการพัฒนาประเทศได้ถูกกำหนดและดำเนินการ โดย รัฐ มุ่งเน้นวางรากฐานด้านพลังงาน และผลิตภัณฑ์ปิโตรเคมี ที่ใช้เป็นวัตถุดิบแทนใน สินค้า อุตสาหกรรมได้เกือบทุกประเภท หรือ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เป็นทิศทางการพัฒนาที่ปรา สจาก พลังถ่วงดุล เป็นการปรับเปลี่ยนสังคมโดยอาศัยการพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นตัวนำ และเข้าใจว่าผลประโยชน์โดยรวมจะเป็นของคนทั้งประเทศ

บริษัทยูโนแคลไทยแลด์ จำกัด เป็นรายแรกที่ค้นพบแก๊ซธรรมชาติในอ่าวไทย สำรวจพบใน ปี พ.ศ. 2514 แม้ว่าในช่วงเริ่มต้น เป็นไปเพื่อหาแหล่งพลังงาน ภายในประเทศ แต่หลังจากที่ภาครัฐมีความเข้าใจ การเพิ่มมูลค่าของแก๊ซธรรมชาติผ่าน อุตสาหกรรมปิโตรเคมี แล้ว การค้นหาแหล่งพลังงาน และอุตสาหกรรมปิโตรเคมี จึงเป็น สิ่งที่ เอื้ออำนวยซึ่งกันและกัน การค้นหาแหล่งพลังงานหรือปิโตรเลียมจึงมีมูลค่าเพิ่มขึ้น และอุตสาหกรรมปิโตรเคมีก็ได้รับวัตถุดิบด้วยต้นทุนที่สามารถแข่งขันได้ในระดับนานา ประเทศ

รัฐในฐานะเจ้าของวัตถุดิบของอุตสาหกรรมปิโตรเคมี จึงดำเนินการจัดตั้ง โรงแยก ก๊าซธรรมชาติ โรงแรกขึ้นที่ ตำบลมาตาพุด อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ในระยะแรก กำหนดอุตสาหกรรมปิโตรเคมีกลุ่มโอเลฟินส์ ขึ้นก่อน (อีกกลุ่มหนึ่งในอุตสาหกรรมปิโตรเคมีเรียกว่า อะโรเมติก มีกระบวนการผลิตสามขั้น เช่นกัน (Appendix A)) โรงแยกก๊าซธรรมชาติจะป้อน อีเทนและโพรเพน ซึ่งเป็นวัตถุดิบสำหรับโรงโอเลฟินส์ เพื่อผลิต เอทีลีน และ โพลีเอทิลีน (สถาบันปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย, 2546:91)

ภาครัฐและเอกชนได้ร่วมกันวางแผนผลักดันให้เกิดโรงงาน โอเลฟินส์ขึ้น โดยจัดให้มีคณะกรรมการปิโตรเคมี จนถึงการก่อตั้งบริษัท ปิโตรเคมี จำกัด(มหาชน) หรือ NPC (ซึ่งต่อมาเป็นตัวย่อภาษาอังกฤษของ โครงการพัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมี เช่น ในระยะที่ 1 ก็จะเป็น NPC 1 เป็นต้น) โครงการพัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมีระยะที่ 1 เริ่มต้นในเดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2523 โดยการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย ได้ว่าจ้าง บริษัท เควี แมคคีย์ และเค็มซิสเต็มส์ อิงค์ (Davy Mckee and Chem System inc) เพื่อจัดทำแผนหลักในการใช้ประโยชน์จากก๊าซธรรมชาติ ดร. ศิริ จิระพงษ์พันธ์ กล่าวว่าที่ต้องจ้างบริษัทนี้ เพราะเป็นเงื่อนไขเงินกู้ของธนาคารโลก ที่นำมาใช้ในการวางท่อก๊าซจากอ่าวไทย หลังจากนั้น ปตท. ก็ได้รับการติดต่อจาก ใจก้า (Japan International Cooperation Agency: JICA) ว่า ต้องการเข้ามาศึกษาความเป็นไปได้ในการดำเนินโครงการปิโตรเคมีขั้นต้น เป็นการเจาะลึกไปในการผลิตผลิตภัณฑ์ต่างๆ ต่างจากการศึกษาของ เควี ปตท. จึงให้ความร่วมมือกับใจก้าด้วย

การจัดตั้งคณะกรรมการปิโตรเคมี เกิดขึ้นเมื่อ วันที่ 26 ตุลาคม พ.ศ. 2524 โดย ดร.จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา เป็นประธานคณะกรรมการ ซึ่งในขณะนั้นดำรงตำแหน่ง รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม มีหน้าที่หลักคือ พิจารณาข้อเสนอแนะและผลการศึกษาโครงการพัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมี ส่วนแนวทางการบริหารงาน รัฐจะร่วมมือกับภาคเอกชน ในการทำอุตสาหกรรมต้นทาง แล้วส่งผลิตภัณฑ์จากโรงงานนี้ไปให้เอกชน ดร. ศิริ จิระพงษ์พันธ์ กล่าวในประเด็นนี้ว่า ไม่ต้องการให้เอกชนรายใดรายหนึ่งผูกขาดการผลิตวัตถุดิบต้นทาง หรือหากมอบให้เอกชนดำเนินการก็ยากที่จะมีรายใดรายหนึ่งผลักดัน โครงการนี้ให้เกิดขึ้นได้ จึงต้องให้ทั้งรัฐและเอกชนช่วยกัน คือให้ร่วมกันทำ อุตสาหกรรมต้นทาง (สถาบันปิโตรเลียม, 2546:97)

เมื่อรัฐบาลมองเห็นแนวทางเบื้องต้น การดำเนินการในขั้นต่อไปจำเป็นต้องมีรายละเอียดที่ชัดเจน ทั้งในเรื่อง ความต้องการของตลาด การวางแผนทางเทคนิค การจัดหา วัตถุประสงค์ ไปจนถึงการคัดเลือกผู้ลงทุน และเงื่อนไขในการลงทุน ดร. เสนาะ อุนากุล เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้หารือกับกระทรวงการคลัง เพื่อติดต่อไปยัง บริษัทเงินทุนระหว่างประเทศ (International Finance Corporation :IFC) และในเดือน ตุลาคม พ.ศ. 2524 IFC ได้ตอบตกลงช่วยเหลือการวางแผนจัดตั้งโครงการ พัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมีครบวงจร ขึ้น

จากนั้นมีการจัดสัมมนาพร้อมภาครัฐและเอกชน เพื่อให้การพัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมีเป็นไปอย่างรอบครอบ และรับฟังความคิดเห็นจากภาคเอกชนโดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อพัฒนาประเทศ งานสัมมนาจัดขึ้นที่ โรงแรมดุสิตธานี กรุงเทพฯ ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2525 นำโดย รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม นาย จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา มีการชวนให้ แสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผย หากต้องการปรับปรุงแผนงานที่จําหน่ายเสนอ รัฐบาล มีเนื้อหาการสัมมนาที่น่าสนใจเช่น จักรินทร์ ธรรมวิทย์ ผู้จัดการบริษัท เฮิร์กซ์ เคมี คอล อินดัสตรี จำกัด ในขณะนั้น กล่าวว่า “เรื่อง โรงผลิตเอททีลีน ผมคิดว่าควรมี ฝ่ายรัฐบาลเข้าไปจัดการด้วย เพราะอย่างน้อยก็เป็นหลักประกันให้กับภาคเอกชนว่าไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้น รัฐบาลก็จะร่วมเสี่ยงกับฝ่ายเอกชนด้วย” ดร. ทองฉัตร หงส์ตติการมภ์ เต่าว่า “เหตุผลที่ ปตท. ต้องเป็นแกนในการดำเนินอุตสาหกรรมต้นทาง ก็เพื่อความมั่นคงทางด้าน วัตถุประสงค์ เพราะ ปตท. เป็นผู้ดูแลโรงแยกก๊าซธรรมชาติอยู่แล้ว ประกอบกับ โครงการนี้ให้ เงินทุนมากจึงต้องใช้องค์กรที่มีความเข้มแข็งทางการเงินเป็นผู้ดำเนินการหาเงินกู้ และ เป็น แกนนำในการจัดระเบียบในการเลือกบริษัทเอกชนเข้าร่วมทุนกับ ปตท.” (สถาบัน ปีโตรเลียม, 2546:103)

สำหรับประเด็นการบริหาร โครงการ โอเลฟินส์ ว่าควรเป็นรัฐวิสาหกิจหรือไม่ ดร. จิรายุ กล่าวว่า “เพื่อไม่ให้บริษัท ปิโตรเคมีแห่งชาติ (NPC) กลายเป็นรัฐวิสาหกิจ ถึงแม้ว่า NPC ต้องเป็นของรัฐอยู่แล้ว แต่เรากลัวกฎเกณฑ์ของรัฐวิสาหกิจ ทุกคนกลัว ดังนั้น ต้องให้ รัฐถือหุ้นร้อยละ 49 ให้สำนักทรัพย์สินฯ ร้อยละ 2 และ เอกชนอีก ร้อยละ 49 จึงจะฟื้น สภาพรัฐวิสาหกิจ ถ้าเป็นรัฐวิสาหกิจผมว่าโครงการนี้คงล้ม เพราะไม่มีใครเอาด้วย”

นับตั้งแต่วันที่เริ่มการศึกษาเพื่อจัดตั้งอุตสาหกรรมปิโตรเคมีขึ้นมา ภาครัฐถือเป็น ภาระกิจเร่งด่วนที่ต้องให้แล้วเสร็จโดยเร็ว ดร. จิรายุ กล่าวว่า “ท่านนายก เปรม

ตินสุตานนท์ เป็นผู้มืบทบาทสูงในเรื่องการสร้างความเข้าใจระหว่างภาครัฐและเอกชนให้เกิดขึ้น ท่านสามารถทำให้ทุกคนจับมือกัน โดยเฉพาะการใช้คณะกรรมการร่วมภาครัฐบาลและเอกชน (กรอ.) มาเป็นตัวกลางให้เกิดความสัมพันธ์อันดี”ความสัมพันธ์หรือบรรยากาศอันดี ของภาครัฐและภาคเอกชน สะท้อนการร่วมกันผลักดันอุตสาหกรรมปิโตรเคมีให้เกิดขึ้นจริงได้ เพราะมีการแบ่งหน้าที่การทำงานกันอย่างมากมาย หากทุกฝ่ายไม่หันหน้าเข้าหากัน ก็คงไม่อาจนำพาประเทศก้าวไปสู่จุดหมายทางเศรษฐกิจได้แน่นอน (สถาบันปิโตรเลียม, 2546:110)

ในขั้นแรก ปตท. ได้ทำหนังสือชักชวนการลงทุน กล่าวถึงองค์ประกอบต่างๆที่ภาครัฐ ได้เตรียมความพร้อมไว้ ตั้งแต่วัตถุดิบ สาธารณูปโภคพื้นฐาน ตลอดจนสถานที่ตั้งของโครงการด้วย มีการกำหนดคุณสมบัติของบริษัทที่เสนอโครงการ เช่น เงินทุน เทคโนโลยีที่ใช้ ประสิทธิภาพการทำงาน ในขณะที่รัฐ จะคุ้มครองการลงทุน ทั้งในการกำหนดราคาวัตถุดิบ และการคุ้มครองด้านภาษี

เมื่อได้รายชื่อผู้ที่จะดำเนินการผลิตผลิตภัณฑ์ต่อเนื่องในสายของ โอลิฟินส์ ครบทุกผลิตภัณฑ์ คือ HDPE LDPE VCM และ PP (Appendix A) ปตท.ก็เริ่มหารือกับผู้ที่ได้รับการคัดเลือกเพื่อร่วมทุนจัดตั้งบริษัท ทำการผลิต โอลิฟินส์ทันที

ในวันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2527 มีการประชุมผู้ถือหุ้นเพื่อจัดตั้งบริษัท ปิโตรเคมีแห่งชาติ จำกัด (ปคช.) หรือ National Petrochemical Corporation Limited (NPC) โดยมีผู้ถือหุ้นดังนี้

1. การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย
2. ททรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์
3. บริษัท อุตสาหกรรมปิโตรเคมีกัลไทย จำกัด
4. บริษัทไทยโพลิเอททีลีน จำกัด (กลุ่มบริษัท เคลือซิเมนต์ไทย)
5. บริษัท ไทยพลาสติกและเคมีภัณฑ์ จำกัด
6. บริษัท ศรีกรุงวัฒนา จำกัด
7. International Finance Corporation (IFC)

จากนั้นในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2527 ก็มีการจดทะเบียนตั้งบริษัท ปิโตรเคมีแห่งชาติ จำกัด เป็นนิติบุคคลดำเนิน โครงการอุตสาหกรรมปิโตรเคมีขั้นต้นอย่างเป็นทางการ

ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2531 เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่สำคัญ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประกาศลาออกจากการเป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งอยู่ในตำแหน่งติดต่อกัน 8 ปี เนื่องจากเป็นบุคคลสำคัญในการผลักดันการพัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมี ทำให้มีความกังวลว่า โครงการพัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมีในระยะที่ 2 จะก้าวหน้าด้วยดีหรือไม่ หลังจากนั้นไม่นาน พลเอกชชาติ ชุณหะวัณ ผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนถัดมา การสานต่อนโยบายเดิมในฐานะที่เคยเป็นรองนายกรัฐมนตรีในรัฐบาลที่แล้ว พร้อมทั้งมีการนำแนวคิดด้านการค้าเสรีเข้ามากำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้เศรษฐกิจของประเทศเติบโตอย่างรวดเร็ว ช่วงปี พ.ศ. 2532- 2534

ในฐานะประธานคณะกรรมการฯ ได้มีการเรียกประชุมคณะกรรมการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกครั้งแรก เมื่อเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2532 และมีมติสนับสนุนให้ดำเนินโครงการพัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมีในระยะที่ 2 โดยแต่งตั้งให้ ทร ทักษะรังสี รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี เป็นประธานคณะกรรมการพัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมีในระยะต่อไป

การดำเนินโครงการนอกจาก ปัญหา สัดส่วนการถือหุ้นระหว่างรัฐกับเอกชน ทุกอย่างเป็นไป อย่างราบรื่น มีการจัดตั้งโรงงาน โอเลฟินส์ แห่งที่ 2 ของประเทศไทย โดยจัดตั้งบริษัท ไทยโอเลฟินส์ จำกัด หรือ TOC ในวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2532 และเริ่มดำเนินโครงการอะโรเมติกส์ แต่การเจรจาจัดตั้งโรงงานอะโรเมติกส์ ไม่ง่ายเหมือน TOC เนื่องจาก เป็นเรื่องใหม่ และยังขาดความชัดเจนในเรื่องผู้ที่จะรับผิดชอบ แต่ในที่สุดบริษัท เอ็กซ์ซอนเคมีคอล จำกัด กับ บริษัท ไทยออยล์ จำกัด ก็ ยินดีร่วมทุน กับ ปตท. จัดตั้งโรงงานอะโรเมติกส์ขึ้น โดยใช้ชื่อ บริษัท ไทยอะโรเมติกส์ จำกัด The Thai Aromatics Company Limited (TAC) ซึ่งต่อมาเปลี่ยนเป็น บริษัท อะโรเมติกส์ (ประเทศไทย) จำกัด (มหาชน) ATC ในช่วงแรกโรงงาน อะโรเมติกส์ มีแผนก่อสร้างในบริเวณ อำเภอ ศรีราชา จังหวัดชลบุรี เนื่องจาก ใกล้โรงกลั่นน้ำมันของ ไทยออยล์ แต่ความไม่แน่นอนของตลาดผลิตภัณฑ์ด้านอะโรเมติกส์ กับความไม่พร้อมด้านสาธารณูปโภค ในบริเวณศรีราชา และ

ความไม่แน่นอนในเรื่อง สิทธิในการนำเข้าเครื่องจักร การลดหย่อนภาษี ทำให้ ทั้ง ไทยออยล์ และเอ็กซอนเคมีคอล ขายหุ้นคืน ปตท. จึงเป็นผู้ดำเนินการแต่เพียงผู้เดียว จากนั้นได้ตัดสินใจ ย้ายโครงการก่อสร้างโรงงาน อะโรเมติกส์ มาที่นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด เนื่องจากความสะดวกในการรับส่งวัตถุดิบ และผลิตภัณฑ์ มีโรงงานอุตสาหกรรมต่อเนื่องต่างๆ ที่จะรับซื้อผลิตภัณฑ์ จาก ATC อยู่ในนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดเป็นส่วนใหญ่

นอกจากนี้ แผนการก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก ระบบโครงสร้างพื้นฐานมีความแน่นอนมากกว่า รวมทั้งยังมีโครงการ โรงกลั่นน้ำมันเพิ่มขึ้นอีก 2 โรงภายในนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ด้วยความสะดวก ประหยัดค่าขนส่ง มีท่าเรือน้ำลึก อีกทั้ง ATC ยังสามารถรับการส่งเสริมการลงทุนอย่างเต็มที่ เนื่องจากจังหวัดระยองอยู่ในเขตอุตสาหกรรมที่ได้รับสิทธิประโยชน์ การย้ายมาอยู่ที่นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดทำให้ต้นทุนค่าก่อสร้างโครงการลดลง เพราะ ปตท. ไม่ต้องลงทุนในด้านท่าเรือขนส่ง รวมทั้งไม่ต้องลงทุนในด้านไฟฟ้าเพื่อใช้ในโรงงานอีกด้วย

ในปี พ.ศ. 2538 ATC แปรสภาพเป็นบริษัทมหาชนและนำหุ้นสามัญออกขายให้ประชาชน 51 ล้านหุ้น โดยปตท. อดสัดส่วนหุ้นลงเหลือร้อยละ 44 - 186

การที่โครงการ TOC และ ATC บรรลุเป้าหมายเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของโครงการพัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมีในระยะที่ 2 ด้วยความร่วมมือจากทุกฝ่ายและการผลักดันจากภาครัฐบาล เป็นการเพิ่มศักยภาพให้กับอุตสาหกรรมปิโตรเคมีของประเทศ

โครงการพัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมี ในระยะที่ 1 และระยะที่ 2 แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ ระหว่างอำนาจรัฐกับอำนาจทางเศรษฐกิจ ได้อย่างชัดเจน กระบวนการพัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมีหยุดชะงักลงเนื่องจากปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจ (Crisis) หรือ วิกฤติต้มยำกุ้ง ในปี พ.ศ.2540 ต่อมาภายใต้ รัฐบาลของ พ.ต.ท. ดร. ทักษิณ ชินวัตร ได้วางแผนยุทธศาสตร์พลังงานเพื่อการแข่งขัน อุตสาหกรรมปิโตรเคมีซึ่งเป็นอุตสาหกรรมที่เพิ่มมูลค่าของพลังงาน จึงต้องขยายแผนการพัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมีออกไปเป็น ระยะที่ 3 (พ.ศ.2547-2561) ขานรับยุทธศาสตร์พลังงานของประเทศ ภายใต้โครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจเช่นที่ปรากฏอยู่เช่นเดิม

อุตสาหกรรมปิโตรเคมีไทย เป็นอุตสาหกรรมที่นักวิเคราะห์มั่นใจว่ามีอนาคต เพราะความต้องการที่ไม่มีวันสิ้นสุด ครอบคลุมทั่วโลกยังเจริญก้าวหน้าไปเรื่อยๆ มนุษย์ไม่สามารถแยกพลาสติกออกจากชีวิตของคนได้แล้ว (สถาบันปิโตรเลียม, 2546:222) ด้วยการให้เหตุผลนี้ การพัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมีจึงไม่มีวันสิ้นสุด

4.3.2 รัฐกับการพัฒนาชุมชน

เป้าหมายหนึ่งในการพัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมีและการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดเพื่อต้องการกระจายกิจกรรมทางเศรษฐกิจจากศูนย์กลางมาสู่ภูมิภาค ชุมชนมาบตาพุด จึงเป็นชุมชนที่ควรได้รับผลดีจากการพัฒนา แนวนโยบายการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งตะวันออก ผู้วางแผนที่มีอำนาจรัฐในขณะนั้นมองว่าจำเป็นต้องอาศัยกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจเป็นค้ำนำการพัฒนา โดยรัฐเป็นผู้ริเริ่มแผนงานนี้ และเป็นผู้ลงทุนล่วงหน้าด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

ชุมชนหนองแพบเป็นชุมชนหนึ่ง ในเทศบาลมาบตาพุด จังหวัดระยอง ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งตะวันออก แม้จะไม่ใช่ชุมชนที่อาศัยอยู่ใน ห้วยโป่ง หรือ เนินพระ ที่ได้รับผลกระทบโดยตรง แต่สภาพของชุมชนหนองแพบ สะท้อนสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนก่อนการพัฒนาได้

การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่รัฐ ครั้งแรกประมาณปี พ.ศ. 2481 เมื่อทางการประกาศให้ราษฎรที่มาจับจองหรือบุกรุกที่ดินทำกิน มาจัดทำเอกสารสิทธิที่ดิน ส.ค.1 ซึ่งขณะนั้นชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่เข้าใจถึงเหตุผลและความสำคัญของเอกสารสิทธิ รู้เพียงแต่ว่า “หลวงให้ทำก็ทำ” ไม่มีความสนใจในกรรมสิทธิ์ จึงมีเพียงที่ดินที่คนทำมาหากินเท่านั้น แต่ก็มีชาวบ้านบางส่วนที่รู้ทันสถานการณ์เล็งเห็นมูลค่าของที่ดิน จึงได้แสดงกรรมสิทธิของตนมากกว่าพื้นที่ทำมาหากิน และการตัดถนนสุขุมวิท ในราวปี พ.ศ. 2492 ซึ่งห่างจากชุมชนเพียง 6 กิโลเมตร ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวบ้าน คมนาคมที่สะดวกขึ้นทำให้ชาวบ้านสามารถติดต่อกับโลกภายนอกได้มากขึ้น ทำให้การบริโภคของชาวบ้านเริ่มเปลี่ยนแปลง มีการขวนขวายหาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพิ่มขึ้น เช่น เครื่องมือการเกษตร เครื่องใช้ในครัวเรือน ถนนได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในชุมชน

ประมาณปี พ.ศ. 2496 มีโรงงานมันสำปะหลังเข้ามาตั้งอยู่ในบริเวณใกล้เคียง ทำให้จากการที่ชาวบ้านเคยเพาะปลูกแบบกึ่งยังชีพกึ่งขายก็ได้ขยับขึ้นทำเกษตรขนาดใหญ่ เพาะปลูกเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด มันสำปะหลังเป็นพืชที่ปลูกง่าย ให้ผลผลิตเร็วคือ ประมาณ 1 ปี ในระยะแรกจึงเป็นที่ชื่นชอบของชาวบ้านมาก แต่พอหลังจากที่ความอุดมสมบูรณ์ของดินเริ่มเสื่อมลง เป็นผลให้ผลผลิตของชาวบ้านแต่ละรายลดลง ประกอบสภาพการแข่งขันกันขายมันสำปะหลังเนื่องจากชาวบ้านหันมาปลูกเพิ่มมากขึ้นได้ ทำราคาของมันสำปะหลังตกลงอีก ชาวบ้านจึงต้อง ซื่อปู้ เริ่มเป็นหนี้ และทำงานหนักขึ้น จากนั้นในปี พ.ศ. 2518 เริ่มมีไฟฟ้าเข้าถึงหมู่บ้าน ทำให้ชาวบ้านมีการซื้อสินค้าพวก เครื่องใช้ไฟฟ้าซึ่งความต้องการด้านนี้ของชาวบ้านมามาก ทำให้รายจ่ายสูงขณะที่รายได้ ไม่ได้ขึ้นตามไปด้วย (ขวัญศิริ เจริญทรัพย์, 2541 :42)

การตัดถนน และไฟฟ้า ดูเหมือนจะเป็นความสัมพันธ์ในแง่การพัฒนาที่รัฐจัดให้กับชุมชน ส่วนโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งตะวันออก นอกจากการพัฒนาก่อสร้างโครงการพื้นฐานเกิดขึ้นอย่างมากเช่น พัฒนาโครงข่ายถนน พัฒนาระบบรถไฟความเร็วสูง พัฒนาแหล่งน้ำและโครงข่ายท่อส่งน้ำ พัฒนาระบบไฟฟ้า พัฒนาโครงข่ายสื่อสารและคมนาคม เป็นต้น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเหล่านี้ โดยเนื้อแท้แม้เป็นไปเพื่ออำนวยความสะดวกกับอุตสาหกรรม แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่า เพิ่มความสะดวกต่อชุมชนด้วยเช่นกัน

เนื่องจากการพัฒนาอุตสาหกรรม ต้องการแรงงานจำนวนมาก คณะกรรมการการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งตะวันออก มีมติแต่งตั้ง เลขานุการคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นประธานคณะกรรมการจัดทำแผนพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยมีการกำหนด แนวทางการพัฒนาคนและสังคม ในพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออกเป็น 2 ระยะ

1. การพัฒนาระยะเร่งด่วน สภาวะการขยายตัวทางเศรษฐกิจในพื้นที่ค่อนข้างสูง ซึ่งสูงกว่าการเจริญเติบโตของประเทศโดยรวม โดยเฉพาะด้านอุตสาหกรรม มีอัตราการเติบโตเฉลี่ย ร้อยละ 19.5 ต่อปี ในช่วงปี พ.ศ. 2530 – 2537 เป็นเหตุให้ ความต้องการแรงงานเพิ่มขึ้นมากตามไปด้วย และผลตอบแทนในพื้นที่ ก็ค่อนข้างสูงเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่ส่วนอื่นของประเทศ แต่การย้ายเข้าของแรงงานก็ไม่ตอบสนองความ

ต้องการของอุตสาหกรรม เพราะเป็นแรงงานระดับล่าง แรงงานที่มีฝีมือ จะพยายามเข้าสู่ อุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่มีมาตรฐานดี มีความมั่นคงต่ออนาคต ปัญหาด้านแรงงานจึง ไม่ใช่เรื่องของปริมาณ แต่เป็นเรื่องของคุณภาพ ซึ่งขาดทักษะความรู้ด้านภาษาอังกฤษ คณะกรรมการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกจึง มอบหมายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ศึกษาปัญหาของตลาดแรงงาน การฝึกอบรมพัฒนาฝีมือแรงงานของหน่วยงานทั้งเอกชน และภาครัฐ ตลอดจนวางแผนพัฒนาชุมชน มีการประสานงานไปยัง กรมพัฒนาฝีมือ แรงงาน กระทรวงศึกษาธิการ สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ให้ปรับปรุงดำเนินการ ตามกลไกที่มีอยู่เดิมให้สอดคล้องกับความต้องการของอุตสาหกรรม

2. การพัฒนาระยะยาว โดยกำหนดการศึกษาเพื่อจัดทำแผนแม่บทการพัฒนา คนและสังคมในพื้นที่ ชายฝั่งทะเลตะวันออกให้แล้วเสร็จภายใน 1 ปี และประสานกับกรม วิเทศสหการ เพื่อขอความช่วยเหลือทางวิชาการจากประเทศที่มีประสบการณ์ในการพัฒนา คน เพื่อรองรับการเปลี่ยน โครงสร้างการผลิตด้านอุตสาหกรรม และบริการ เช่น ญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา เป็นต้น (กมลศักดิ์ ตรีครุฑพันธ์, 2540: 72)

เดชรรัตน์ สุขกำเนิด อาจารย์ คณะเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตร กล่าวว่ แต่ เดิมทีในแผนการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเล นี้ก็มีแผนพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมอยู่ด้วย แต่ กลับไม่ได้ดำเนินการตามแผนที่วางไว้ ส่งผลให้เกิดปัญหาทางสองด้านตามมา (ภาคผนวก ข)

การพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งตะวันออกแม้ว่าสัดส่วนการได้ผลประโยชน์จากการพัฒนา มีการเฉลี่ยไม่เท่ากัน และแตกต่างกันมาก แต่ทุกคนก็ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาไม่ มากก็น้อย ประชากรในประเทศสามารถบริโภคผลิตภัณฑ์ปิโตรเคมี ที่อยู่อย่างหลากหลาย แฝงอยู่ในสินค้าเกือบทุกชนิดในราคาที่ถูกลง มีพลังงานใช้อย่างมั่นคง และนี่อาจเป็นอีก สาเหตุหนึ่งที่ทำให้ชุมชนในรอบบริเวณนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดเท่านั้นที่ได้รับ ผลกระทบจากการพัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมี และเป็นผลกระทบที่ดูเหมือนจะไม่ สิ้นสุด

4.3.3 การเคลื่อนไหวทางสังคมของชุมชนในบริบทของ พลังถ่วงดุล

การพัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมี พบว่า รัฐมีบทบาทสนับสนุนกำหนดทิศทาง และเป็นผู้พัฒนาด้วยตัวเองโดยอาศัยการดำเนินงานของภาคเอกชน สะท้อนได้จากแง่มุม การลงทุน การจัดสาธารณูปโภคเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับอุตสาหกรรม ตลอดจนข้อ กฎหมาย ซึ่งในที่สุดก็ประสบความสำเร็จในพัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมี ขึ้นมา แต่โดยที่ ตัวรัฐเองได้ขาดความต่อเนื่องในการรักษาเป้าหมายการพัฒนาในทิศทางที่กำหนดนั้นคือ พัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมีเพื่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าที่สุด สร้างพื้นฐาน ด้านพลังงานและวัตถุดิบ เพื่อเตรียมระบบเศรษฐกิจของประเทศไปสู่อุตสาหกรรม แต่ ประเทศที่ไม่มีเทคโนโลยีเป็นของตนเอง พึ่งพาเทคโนโลยีจากต่างประเทศ เน้นการใช้ ทรัพยากรธรรมชาติ ก็ไม่สามารถก้าวข้ามเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ได้ อุตสาหกรรมปิโตรเคมีจึงเพียงได้แค่เป็นฐานการผลิตวัตถุดิบป้อนให้กับประเทศ อุตสาหกรรมก้าวหน้าอื่นๆ แม้จะนำเงินเข้าประเทศได้เป็นจำนวนมาก แต่ก็ทิ้งปัญหาด้าน สิ่งแวดล้อมมลพิษ ด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งผู้ที่รับผลกระทบโดยตรงจากปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมก็ คือ ชุมชนที่อาศัยในบริเวณรอบ นิคมอุตสาหกรรมมาตาพุด สิ่งที่คุณเหมือนจะเป็นชะตา กรรมก็คือ ผู้ที่มีอำนาจในการกำหนดทิศทางการพัฒนามองว่าการพัฒนาต้องมีผู้ที่ เสียสละ ชุมชนควรเสียสละเพื่อผลประโยชน์มหาศาลในระบบเศรษฐกิจของไทย เมื่อเป็น เช่นนี้ ชุมชนจึงต้องลุกขึ้นมาเรียกร้องสร้างพลังขึ้นมาถ่วงดุลการพัฒนาที่ตนเองเป็นผู้ได้รับ ผลกระทบ ด้วยตัวเอง

การรวมตัวกันของชุมชนเพื่อต่อต้านการพัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมี ย้อนกลับ ไปประมาณ ปี พ.ศ. 2520 เมื่อชาวบ้านรู้ข่าวว่า จะมีการก่อสร้างโรงงานปิโตรเคมี ของ TPI ขึ้นใน ตำบล เจริญเมือง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ก็ถูกต่อต้านและกลายเป็นข่าวใหญ่ใน หน้าหนังสือพิมพ์ทุกฉบับ

ประชัย เลี่ยวไพรัตน์ กล่าวว่า การต่อต้านเกิดขึ้นเพราะประชาชนกลุ่มหนึ่งเห็นว่า โรงงานของ TPI เป็นตัวการสำคัญก่อให้เกิดปัญหาต่อดำรงชีวิตความเป็นอยู่ของ ประชาชนแถบนั้น และคงไปกระทบกับผู้เสียผลประโยชน์ที่นั่น และ ดร.จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา อดีตที่ปรึกษาเศรษฐกิจของ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ เล่าเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า “ได้ ทราบข่าวว่าโรงงานปิโตรเคมีที่ไปตั้งอยู่ที่จังหวัดระยอง กำลังมีปัญหาเกี่ยวกับชาวบ้าน ชาวประมง และนาวิกโยธิน โดยผู้นำชาวประมงเดิมเคยรับราชการแล้วลาออกไปทำวิจัย

เลี้ยงกุ้ง โดยเห็นว่าพื้นที่ตรงนั้นมีโอกาสพัฒนาได้อีกมาก แต่อุตสาหกรรมปิโตรเคมีที่กำลังจะไปตั้ง จะส่งผลกระทบต่อกองงานวิจัยที่เขาทำอยู่ ในส่วนของชาวบ้านก็เกรงว่า จะเกิดปัญหากระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทางด้านนักการเมืองก็พลอยผสมโรงไปด้วย ยังไม่รวมบรรดาครอบครัวนาวิกโยธินทั้งหลายที่ต่างรู้สึกในทางลบแทบทั้งสิ้น” ทีมงานที่ปรึกษาเศรษฐกิจของ ดร. จิรายุ ได้เข้าไปดูสภาพที่เกิดขึ้นจริงๆ มีบุคคลที่เป็นแกนนำหลายท่าน อาทิ ดร. ชัยอนันท์ สมุทรวณิช และได้ข้อสรุปว่าต้องมีคณะกรรมการเข้ามาศึกษาและแก้ไขปัญหาย่างละเอียด ในระหว่างนั้นก็มีการออกมามีข้อเสนอว่า จะมีการระเบิดโรงงานทิ้ง ซึ่งทีมงานที่ปรึกษา เห็นว่า ได้ก้าวข้ามจากปัญหาเศรษฐกิจ ไปเป็นปัญหาด้านการเมืองไปแล้ว

ดร. จิรายุ กล่าวว่า “การแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาดูแลปัญหาการต่อต้านของประชาชนโดยมี ดร.อาณัติ อภาภิรม เป็นประธานในคณะกรรมการที่ถูกแต่งตั้งขึ้นมาเพื่อศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ซึ่งในขณะนั้นดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กลายเป็นรากฐานของ คณะกรรมการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออกในเวลาต่อมา ซึ่งมีหน้าที่ครอบคลุมไปถึงการดูแลปัญหาด้านสังคมและการเมืองด้วย” ในส่วนของปัญหาการสร้างโรงงานของ TPI คณะกรรมการเห็นว่า ควรออกไปทำความเข้าใจกับประชาชน โดยเฉพาะผู้นำชาวบ้าน แนวทางการชี้แจง เพื่อให้ชาวบ้านเข้าใจว่า อุตสาหกรรมปิโตรเคมีไม่ได้เลวร้ายอย่างที่พวกเขาคิดแต่อย่างใด คณะกรรมการยังเห็นว่า TPI ควรสร้างความสัมพันธ์ กับท้องถิ่น เพราะที่ผ่านมาไม่มีแผนที่จะรับคนท้องถิ่นเข้าทำงาน ไม่มีการเสียสละบำรุงท้องถิ่น กรณีนี้ ทำให้ การก่อตั้งบริษัท ปิโตรเคมีแห่งชาติ จำกัด (มหาชน) ต้องทำการประชาสัมพันธ์ตั้งแต่เริ่มต้นโครงการ

นับว่าอย่างน้อย พลังการต่อต้านในช่วงแรกดันก็ส่งผลให้เกิดการกระจายผลประโยชน์ ด้วยการบีบให้การพัฒนาต้องดูแลปัญหาด้านสังคมควบคู่ไปกับการพัฒนาอุตสาหกรรมด้วย

ในเรื่องนี้เอง นายสุรินทร์ สินทร์พิทย์ เลขานุการนายกเทศมนตรีให้ความเห็นทำนองที่ว่าแม้จะมีการเข้ามาทำความเข้าใจ ตั้งแต่เริ่มต้นก่อนการก่อสร้างโรงงาน ชุมชนก็ยังไม่เข้าใจอยู่ดีว่าสารพิษคืออะไร อุตสาหกรรมปิโตรเคมี คืออะไร ทำเรื่อน้ำลึกเป็นอย่างไร ในขณะที่เริ่มต้นชุมชนไม่มีศักยภาพเพียงพอ (ภาคผนวก ข) แต่เมื่อภาครัฐเขามาร่วม

กระบวนการพัฒนา ทำให้ชาวบ้านต้องทำความเข้าใจกับการพัฒนาอยู่กับสิ่งที่รัฐบาลว่า มันเป็นการพัฒนาประเทศ และจะส่งผลดีต่อชาวบ้านในที่สุด แต่เวลาที่ผ่านมามีเกือบ 20 ปี จากการพัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมี ก็เป็นสิ่งที่พิสูจน์ได้ว่าการพัฒนาของรัฐ มีความเป็นธรรมและมีความจริงใจต่อชาวบ้านมากน้อยเพียงไร เรื่องนี้ไม่เพียงแต่ทำลายความมั่นใจของประชาชนต่อการพัฒนาของรัฐ ดังที่ ญูธนา ศิริสูตร กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกล่าวว่า “อยากให้รัฐบาลมองประชาชนให้มากขึ้น ไม่ใช่จะขยายอุตสาหกรรมแต่ไม่มองประชาชนเลย” (ภาคผนวก ข) และเมื่อมีความต้องการขยายพื้นที่ของนิคมอุตสาหกรรมมาตาพุด รองรับการผลิตของอุตสาหกรรมปิโตรเคมีใน ระยะที่ 3 ชุมชนจึงต้องรวมตัวขึ้นมา เพื่อต่อต้านอย่างถึงที่สุด โดยสะท้อนออกจากคำกล่าวของ สุทธิ อัครมาสัย ผู้ประสานงานเครือข่ายภาคตะวันออก ที่ว่า “วันนี้คงหาทางออกยังไม่ได้อีกคราบใดที่ระบบคิดของรัฐ ยังมีลักษณะสากลคือ คิดถึงแต่ผลประโยชน์ในรูปของตัวเงิน การแก้ปัญหาที่จะวนอยู่แบบนี้ ไม่แน่ใจว่าจะหาทางออกได้หรือไม่ สิ่งที่เห็นชัดก็คือการพัฒนามันต้องมีน้ำตาของผู้ได้รับผลกระทบน้ำตาของผู้ที่เสียสละให้กับการพัฒนา ชาวจังหวัดระยองต้องเป็นผู้แบกรับปัญหาเศรษฐกิจของชาติ แล้วยังไม่รู้ว่าน้ำตานี้จะหยดที่ไหน อาจจะไปถึงรุ่นลูกรุ่นหลานเราก็ไม่ทราบ เราต้องเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมและ คุณค่าของการรักษาสมดุลให้มาก การลงทุนไปพร้อมกับหามาตราการแก้ปัญหาไปจะหาทางออกไม่เจอ ถ้าเราเห็นทุกฐานมีความสำคัญเท่ากัน ชุมชนสำคัญ สุขภาพสำคัญ น้ำทะเลสำคัญ สิ่งมีชีวิตในทะเลสำคัญ ต้องไม่ลืมว่าสิ่งแวดล้อมอยู่ได้ดี โดยไม่ต้องมีมนุษย์ แต่มนุษย์ต้องอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ต้องเปลี่ยนระบบคิดใหม่ ที่นี้เป็นตัวอย่างของการพัฒนาที่ผิดพลาด เพราะมีความต้องการที่จะเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (NICS) แต่มันกลับเป็นเหมือน นรก is coming soon ผมคิดว่าการพัฒนาแบบนี้ไม่ใช่คำตอบของประเทศไทย ต้องเป็นการพัฒนาแบบเกษตรพึ่งพา เป็นการพัฒนาที่สร้างความสุขอย่างเท่าเทียม การพัฒนาต้องอยู่ภายใต้ขีดจำกัดของทรัพยากร ต้องใช้อย่างคุ้มค่า เราสมควรเอาทรัพยากรที่เรามีอยู่ไปให้คนอื่นใช้หรือไม่ เพื่ออ้างว่าต้องการเติบโตทางเศรษฐกิจ เมื่อระบบเศรษฐกิจเติบโตแล้วก็จะเหมือนมาตาพุด ต้องเป็นผู้เสียสละ การพัฒนาโดยใช้อุตสาหกรรมที่เป็นปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมในประเทศอุตสาหกรรมสมัยใหม่เขาได้ผ่านเรื่องแบบนี้มานานแล้ว และได้มีความพยายามพลักให้เกิดในประเทศอื่น เพราะฉะนั้นประเทศไทยไม่ควรพัฒนาในด้านนี้อีกแล้ว ต้องตั้งคำถามใหม่ว่า มันมีทิศทางการลงทุนพัฒนาเศรษฐกิจในด้านอื่นอีกไหม ที่ไม่ต้องแลกกับการสูญเสียเช่นนี้ ประเทศไทยต้องดูว่า เรามีปัจจัยฐานการผลิตที่แท้จริงคืออะไร และกำหนดทิศทางไปทางนั้น เป็นการพัฒนาที่รุ่งเรืองมีความสุขด้วยกัน” (ภาคผนวก ข)

การเคลื่อนไหวต่อต้านการขยายตัวของอุตสาหกรรมปิโตรเคมี เริ่มต้นอย่างค่อยเป็นค่อยไป ปัญหาผลกระทบจากอุตสาหกรรมที่เป็นพิษต่อสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาในระดับสากล มีการประชุมเพื่อสร้างความเข้าใจถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การประชุมระดับโลกว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (World Summit on Sustainable Development :WSSD) ที่กรุงโยฮันเนสเบิร์ก ประเทศสาธารณรัฐแอฟริกาใต้ ในระหว่างวันที่ 25 สิงหาคม ถึง วันที่ 7 กันยายน พ.ศ. 2545 โดยได้ชี้ประเด็นให้เห็นถึงแนวโน้มของการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ผ่านมา ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและความไม่เป็นธรรมต่อสังคมในระดับท้องถิ่น มีส่วนหนึ่งของการประชุมกล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า การที่บรรดาผู้วางนโยบายในประเทศกำลังพัฒนายังคงติดอยู่ในกับดักความคิดที่ว่า ถ้าต้องการความเจริญทางเศรษฐกิจก็ต้องยอมรับความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อม ถ้าเน้นการรักษาและคุ้มครองสิ่งแวดล้อมมากไป การพัฒนาเศรษฐกิจก็จะถูกกระทบกระเทือน ความคิดเช่นนี้ได้สะท้อนออกมาจากความไม่มีเอกภาพของนโยบายพัฒนา ดังเช่นในประเทศไทยที่มีการกำหนดอำนาจหน้าที่ให้กับหน่วยงานซึ่งทำหน้าที่สองด้านขัดแย้งกัน กล่าวคือ ในหนึ่งหน่วยงานมีหน้าที่ในการส่งเสริมการลงทุนด้านอุตสาหกรรม ขณะเดียวกันก็มีหน้าที่ดูแลควบคุมด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากอุตสาหกรรมไปพร้อมกัน หน่วยงานจึงมีความขัดแย้งในตัวเอง (Role Conflict) และส่งผลให้การดำเนินการด้านสิ่งแวดล้อมไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ในประเทศกำลังพัฒนาเหล่านี้เริ่มค่อยๆ บรรลุประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับนโยบาย รวมทั้งจัดสถาบัน และกลไกต่างๆ เพื่อดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม แต่โดยทั่วไปแล้ว การกำกับดูแลด้านสิ่งแวดล้อม ยังไม่เข้มงวด ไม่จริงจังเท่าประเทศอุตสาหกรรมตะวันตก ช่องว่างนี้จึงเป็นการยากที่จะยับยั้งกระแสการพัฒนาจากโลกาภิวัตน์ด้านการผลิตที่เอาเปรียบและไม่เท่าเทียม ทั้งนี้ โดยแทบไม่ต้องพูดถึงสถานะพื้นฐานที่เป็นปัจจัยเสริม เช่น ความรู้ไม่เท่าทัน ความรู้ไม่ถึง มหันตภัยความละเลยไม่เอาใจใส่ต่อปัญหา ซึ่งล้วนแต่สะท้อนถึงอำนาจอันไม่สมดุลกัน (สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม, 2545: คุณหญิงสุชาวัลย์ เสถียรไทย, 2546: 21) และการศึกษาผลกระทบเพื่อจัดทำรายงานทางวิชาการ เช่น ของ มูลนิธิสุชาภาวะ และหนังสือ ธรรมเนียมปฏิบัติด้านสิ่งแวดล้อมอุตสาหกรรม โดยมี คุณหญิงสุชาวัลย์ เสถียรไทย เป็นบรรณาธิการ ได้สนับสนุน ข้อมูลเชิงวิชาการ เพิ่มพลังสำหรับการถ่วงดุล

เมื่อวันที่ 9 เมษายน พ.ศ. 2550 เครือข่ายประชาชนภาคตะวันออกที่ได้รับผลกระทบจากนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด เข้ายื่นหนังสือ ต่อ นายแพทย์ อัมพล จินดา

วิวัฒนาการปฏิบัติหน้าที่เลขานุการสำนักงานสุขภาพแห่งชาติ เพื่อขอให้สิทธิตาม พรบ. สุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 นายสุทธิ อัมมาสัย ประธานเครือข่ายฯ กล่าวว่า พรบ. ฉบับนี้เป็นกลไกใหม่ ที่ช่วยแก้ปัญหาหลายอย่างที่ ชาวบ้านมาบตาพุดต้องประสบมาเป็นเวลานานได้ และปัญหาที่ยังดำเนินอยู่ไม่ได้รับการเอาใจใส่ จนกระทั่งปัจจุบัน ภาครัฐยังซ้ำเติมด้วยการผลักดันให้มี การขยายตัวของอุตสาหกรรมในพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด โดยที่การขอ สิทธิ ตาม พรบ. สุขภาพมี ดังนี้

1. สิทธิในมาตรา 5 ชาวมาบตาพุดและชาวระยองมีสิทธิในการดำรงชีวิตในสิ่งแวดล้อมและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ
2. ในมาตรา 10 ขอให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหมดเร่งดำเนินการชี้แจงให้ประชาชนในพื้นที่ทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผลกระทบต่อสุขภาพที่เกิดขึ้นจากการทำอุตสาหกรรมในพื้นที่มาบตาพุด
3. สิทธิในมาตรา 11 ขอให้มีการประเมินผลกระทบทางสุขภาพจากนโยบายพัฒนาอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดระยอง ก่อนที่รัฐบาลจะตัดสินใจขยายอุตสาหกรรมในระยะต่อไป
4. ให้มีการจัดสัมมนาสุขภาพ ตามมาตรา 40 เพื่อนำไปสู่การใช้ความรู้และปัญญาในการแก้ไขปัญหา และความขัดแย้ง รวมถึงการพัฒนาศักยภาพชุมชนให้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะในพื้นที่ นำไปสู่การสร้างความเป็นธรรมในด้านสุขภาพของชาวมาบตาพุด และชาวระยอง พรบ.สุขภาพ พ.ศ. 2550 เป็นกฎหมายใหม่ ที่อาจใช้เป็นเครื่องมือในการต่อรองของ ชาวมาบตาพุดได้ (สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ, 2550)

ในวันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ. 2551 เป็นครั้งแรกที่ สาธารณะชนได้รับรู้ ผลกระทบจากการพัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมีต่อชาวบ้านตำบลมาบตาพุด ผ่านสื่อสารมวลชนออกอากาศในรายการ เวทีสาธารณะ ทางสถานีโทรทัศน์ ช่อง ไทยพีบีเอส มีผู้ที่เกี่ยวข้องหลายฝ่ายออกมาให้ความเห็น เช่น เศรษฐิน สุขกำเนิด อาจารย์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตร, นพ. สุรทิน มาลีหวล ผู้อำนวยการ โรงพยาบาลมาบตาพุด, คัลลอง วาจะสุข กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม, สุรินทร์ สิ้นทรัพย์ เลขานุการนายกเทศบาลเมืองมาบตาพุด, รังสี จุ้ยมณี หอการค้าจังหวัดระยอง ฝ่ายสิ่งแวดล้อม, ศุภกิจ นันทะวรการ นักวิจัยอิสระ ด้านนโยบายสาธารณะ สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข, สุทธิ อัมมาสัย ผู้ประสานงาน

เครือข่ายชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, รศ. ดร. เรณู เวชรัชต์พิมล คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, รัชยุทธ พงษ์พุทธชงค์ รองประธานชุมชนชอยพัฒนา, อธิธิพล แจ่มแจ้ง ประธานมูลนิธิกองทุนเพื่อคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม, ลุงต๋อย ศิลปะ ประธานชุมชนดินเนินเกาะหวาย เป็นต้น (ภาคผนวก ข) การประกาศให้สาธารณะชน รับรู้ปัญหาของชุมชนที่ต้องแบกรับผลกระทบจากการพัฒนาแต่เพียงลำพัง ก็มีอีกวิธีหนึ่งที่สามารถสร้างแนวร่วมได้ในวงกว้าง

และในวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2551 คณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (คสช.) ได้แถลงมติการพิจารณาข้อเสนอนโยบายการแก้ไขปัญหาผลกระทบต่อสุขภาพจากมลพิษของการดำเนินงานอุตสาหกรรมในพื้นที่มาบตาพุด โดยเสนอให้รัฐบาลชะลอการขยายโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่มาบตาพุดและบ้านฉาง โดยมีนายแพทย์ วิชัย โชควิวัฒน์ ที่ได้รับมอบหมายจาก คสช. แทนนายแพทย์ สุรพงษ์ สืบวงศ์ลี รองนายกรัฐมนตรี แถลงมติของ คสช. สรุปได้ดังนี้

1. ให้รัฐบาลทบทวนและปรับแนวทางการพัฒนาจังหวัดระยอง ท่าฝั่งเมืองใหม่ที่ประกาศพื้นที่อุตสาหกรรมทับซ้อนพื้นที่ชุมชน ให้โรงงานอุตสาหกรรมและภาคธุรกิจเสียหายที่จังหวัดระยอง ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดระบบและกลไกการป้องกันแก้ไขปัญหาสังคม

2. ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กนอ. กรมควบคุมมลพิษ กรมอนามัย ร่วมกันเปิดเผยข้อมูลผลกระทบด้านสุขภาพจากอุตสาหกรรม รวมทั้งหาวิธีป้องกันผลกระทบ ให้ประชาชนทราบอย่างทั่วถึงโดยเร็ว และต่อเนื่อง

3. ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดทำแผนและกฎการปฏิบัติการสำหรับป้องกันและบรรเทาอุบัติภัยจากอุตสาหกรรม

4. คสช. พิจารณาสับสนุนการดำเนินงานและสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาชน

5. ให้คณะรัฐมนตรีชะลอการขยายและการก่อสร้างโรงงานใหม่ในนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดและบ้านฉางจนกว่า การวางแนวทางและกระบวนการตัดสินใจในการอนุมัติ หรือ อนุญาต หรือให้ความเห็นชอบตาม มาตรา 67 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 จะแล้วเสร็จ

ที่ประชุม คสช. ยังมีมติแต่งตั้งคณะกรรมการศึกษาและติดตามการพัฒนานโยบาย เพื่อแก้ปัญหาในพื้นที่มาบตาพุด โดยมี ท่านผู้หญิง ดร. สุธาวัลย์ เสถียรไทย เป็นประธาน คณะกรรมการฯ เพื่อนำข้อเสนอเชิงนโยบายเป็นแนวทางในการปฏิบัติ (สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ, 2551)

และเมื่อในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2552 ได้มีการนัดนั่งพิจารณาคดี ที่ชาวบ้าน มาบตาพุด ฟ้องคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ กรณีที่ละเลยต่อหน้าที่ไม่ประกาศพื้นที่ มาบตาพุดเป็นเขตควบคุมมลพิษ เพื่อควบคุม ลดและขจัดมลพิษ และขอให้คณะกรรมการ สิ่งแวดล้อมแห่งชาติประกาศให้พื้นที่มาบตาพุดเป็นเขตควบคุมมลพิษ โดยมีนายเจริญ เดชคุ้ม กับพวกรวม 27 คน เป็นโจทก์ ในคดีหมายเลขดำที่ 192/2550 ณ ห้องพิจารณาคดี 1 ชั้น 1 มีประเด็นสำคัญ โดยสรุป คือ

ประเด็นที่ 1 การไม่ประกาศเขตควบคุมมลพิษ เป็นการละเลยต่อหน้าที่หรือไม่ ตุลาการผู้แถลงเห็นว่า ตาม มาตรา 56 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และ มาตรา 67 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ได้รับรองสิทธิในดำรงชีวิตใน สิ่งแวดล้อมที่ดีของประชาชน รวมถึง มาตรา 59 พ.ร.บ.ส่งเสริมและรักษาคุณภาพ สิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 ซึ่งได้บัญญัติไว้ว่า ในกรณีที่ปรากฏว่าท้องที่ใดมีปัญหา มลพิษซึ่งมีแนวโน้มที่จะร้ายแรงถึงขนาดเป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน หรืออาจก่อให้เกิดผลกระทบเสียหายต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม ให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อม แห่งชาติมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษากำหนดให้ท้องที่นั้นเป็นเขตควบคุมมลพิษ เพื่อดำเนินการ ควบคุม ลด และขจัดมลพิษได้

ประเด็นที่ 2 ของผู้ฟ้องคดีขอให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติปฏิบัติหน้าที่ ตามมาตรา 59 พ.ร.บ.ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 (ภาคผนวก ง.) โดยประกาศให้พื้นที่มาบตาพุด และเทศบาลมาบตาพุด ตลอดจนพื้นที่ข้างเคียงที่มี ปัญหาสิ่งแวดล้อมร้ายแรงถึงขนาดเป็นอันตรายต่อสุขภาพ เป็นเขตควบคุมมลพิษเพื่อ ดำเนินการควบคุม

โดยตุลาการเห็นว่า เอกสารที่ยื่นข้อพิพาทมลพิษเป็นอันตรายต่อสุขภาพ เป็นที่ นำเชื่อถือ และข้อมูลที่เป็นประจักษ์คือมีการรั่วไหลของสารเคมี มีผู้ป่วยด้วยโรคทางเดิน หายใจ และ โรคมะเร็งสูง รวมถึงเหตุการณ์ที่โรงเรียนในมาบตาพุด ต้องย้ายโรงเรียนจาก

เดิมซึ่งอยู่ในพื้นที่กันชน เห็นได้ว่ามีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ และมลพิษมีแนวโน้มสูงขึ้นและมีการสะสมเป็นเวลานาน มีโรงงานเพิ่มขึ้นอีกจำนวนมาก

ตุลาการผู้แถลงคดี ได้สรุปความคิดเห็นให้ผู้ถูกฟ้องประกาศเขตควบคุมมลพิษในพื้นที่มาบตาพุด บ้านฉาง มาบข่า เนินพระ และทับมา ภายใน 45 วันนับแต่ศาลมีคำพิพากษา โดยความเห็นดังกล่าวเป็นของตุลาการผู้แถลงคดี ไม่ผูกพันองค์คณะตุลาการผู้รับผิดชอบคดี ดังนั้น คำพิพากษาอาจมีแนวเดียวกับตุลาการผู้แถลงคดีหรือไม่แตกต่างกันก็ได้ ทั้งนี้ ศาลมีนัดฟังคำพิพากษาในวันที่ 3 มีนาคม 2552 เวลา 11.00 น. ที่ศาลปกครองระยอง (ประชาไท, 2552, ข่าว) ศาลปกครองระยองมีผลการตัดสินโดยมีคำสั่งให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ต้องประกาศให้ท้องที่เขตเทศบาลเมืองมาบตาพุดรวมทั้ง ต.เนินพระ ต.มาบข่า ต.ทับมา อ.เมืองระยอง และ ต.บ้านฉาง อ.บ้านฉาง ระยอง เป็นเขตควบคุมมลพิษ เพื่อดำเนินการควบคุม ลด และขจัดมลพิษ ตามกำหนดไว้ในกฎหมาย โดยให้ดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในกำหนด 60 วัน นับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษา

นายสุทธิ อัมมาศัย ผู้ประสานงานเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออก นายสุรชัย ตรงงาม ทนายความ นายศุภกิจ นันทะวการ มูลนิธินโยบายสุขภาพ นายรัชชยุทธ วงศ์ภูซงค์ ประธานชุมชนขอร่วมพัฒนามาบตาพุด นายเจริญ เศษคุ้ม และพวกผู้ฟ้องคดีเปิดแถลงข่าวที่โรงแรมโกลเด้นซิตี อ.เมืองระยอง ว่ารู้สึกดีใจเป็นอย่างยิ่ง หลังมีการต่อสู้เรื่องสิ่งแวดล้อมมานาน ฝากถึงนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรี ช่วยแจ้งคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ และการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย อย่าอุทธรณ์คดีนี้เลย เพราะต้องใช้เวลานานหลายปี โรงงานอุตสาหกรรมจะเกิดขึ้นอีก และยังคงมีการประกาศพื้นที่สีม่วงเพิ่มขึ้นอีก ขอให้ยึดหลักธรรมาภิบาลอยู่ร่วมกัน เพื่อพี่น้องประชาชนชาวระยอง (มติชน, 2552, ข่าว)